

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Marjeta Pirnat

**VPLIV MEDIJSKEGA POROČANJA NA SLOVENSKO JAVNO
MNENJE V ČASU JUGOSLOVANSKE KRIZE**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Marjeta Pirnat

Mentor: red. prof. dr. Slavko Splichal

**VPLIV MEDIJSKEGA POROČANJA NA SLOVENSKO JAVNO
MNENJE V ČASU JUGOSLOVANSKE KRIZE**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

ZAHVALA

Za pomoč in usmerjanje pri pisanju diplomskega dela se zahvaljujem svojemu mentorju red.prof.dr. Slavku Splichalu, ki mi je pokazal, da v družboslovju ni nikoli dokončnosti, le nove meje in možnosti raziskovanja.

Zahvaljujem se Borutu za čas in pomoč, ki mi jo je namenil, in ker me je vzpodbujal ter bodril, ko sama nisem želela več nadaljevati.

Zahvaljujem se Zariki za ves vložen trud pri lektoriranju.

In nenazadnje, zahvaljujem se mojim najbližjim za brezpogojno podporo in ljubezen.

VPLIV MEDIJSKEGA POROČANJA NA SLOVENSKO JAVNO MNENJE V ČASU JUGOSLOVANSKE KRIZE

Diplomsko delo raziskuje odnos med nacionalističnim diskurzom v medijih in političnih razpravah ter Slovenskim javnim mnenjem v času jugoslovanske krize. Zanimalo nas je, ali sta tedanje medijsko poročanje in politika vplivala na oblikovanje nove slovenske nacionalne identitete med letoma 1991 in 1999. Mediji in politiki naj bi s pomočjo prednostnega tematiziranja usmerjali javnost h posvojitvi nove nacionalne identitete. Slovenci naj bi se namreč po razpadu Jugoslavije narodnostno opredeljevali na podlagi socialne kategorizacije, ki je sestavni del nacionalističnega diskurza in ki so ga spodbujali mediji in politiki. Nacionalističnost diskurza, ki je konstrukt, smo opazovali na podlagi dveh spremenljivk – vrednotenja »nas« in vrednotenja »drugih« - in sicer v treh različnih diskurzih. S pomočjo Osgoodove analize vrednostno določenih trditev smo v besedilih analizirali tri izbrane dogodke in ugotavljali, ali je javnost sprejela novo nacionalno identiteto, ki se je premikala od 'jugoslovanskosti' k 'evropskosti'. Sprejemanje nove nacionalne identitete v Slovenskem javnem mnenju pa smo ugotavljali z analiziranjem vrednostno določenih vprašanj. V delu razkrivamo, da naša nova nacionalna identiteta ni bila usmerjena izključno h »evropskosti«, temveč smo, vsaj v Slovenskem javnem mnenju, ohranjali pozitivno podobo naše »nekdanje jugoslovanske identitete«.

Ključne besede: nacionalna identiteta, nacionalistični diskurz, Osgoodova analiza vrednostno določenih trditev, prednostno tematiziranje

MEDIA EFFECT ON SLOVENIAN PUBLIC OPINION IN TIME OF YUGOSLAV CRISIS

The thesis examines relationship between nationalistic discourse in media and politics and Slovenian public opinion. We have examined if there was any effect on the creation of new national identity in years 1991 till 1999. Using agenda setting media and politics guided the public to adopt a new national identity. It is argued, that Slovenians created their new national identity on the basis of social categorization, which is essential of nationalistic discourse, which was promoted in media and politics. The level of nationalistic discourse, which is a construct, was observed with two variables – evaluation of “Us” and evaluation of “Them”. With Osgood’s evaluative assertion analysis in texts we have analyzed three specific events in Yugoslav war and we tried to find out, whether the public accepted and adopted the new national identity, which turned from ‘Yugoslavian’ to ‘European’. The acceptance of new national identity was analyzed using the questions, which were evaluative. In the work we present that new national identity was not oriented just towards “European”, but we also, at least in Slovenian public opinion, kept a positive image of our “former Yugoslavian identity”.

Key words: national identity nationalistic discourse, Osgood evaluative assertion analysis, agenda setting.

1	UVOD	7
2	ZAČETEK IN KONEC SOCIALISTIČNE JUGOSLAVIJE	9
2.1	Obdobje socializma	9
2.2	Solidarnost narodov – odkrivanje jugoslovanske identitete	12
2.3	Titova smrt – vzpon nacionalizma in vojna v Jugoslaviji	13
2.3.1	Vojna v Jugoslaviji	14
3	PREDNOSTNO TEMATIZIRANJE IN NACIONALISTIČNI DISKURZ V MEDIJIH	16
3.1	Vloga množičnih medijev za posameznika	16
3.2	Prednostno tematiziranje.....	18
3.2.1	Politika, javnost in prednostno tematiziranje	22
3.3	Socialna kategorizacija kot gradnik nacionalne identitete.....	24
3.3.1	»Naš« sovražnik »Drugi«	26
3.3.2	Diskurz v slovenskih medijih	29
4	EMPIRIČNI DEL: SLOVENSKI MEDIJI V JUGOSLOVANSKI KRIZI – ODNOS MED MEDIJI, POLITIKO IN JAVNIM MNENJEM	31
4.1	Opredelitev raziskovalnega problema.....	31
4.2	Opredelitev spremenljivk.....	32
4.2.1	Diskurz v medijskem poročanju	34
4.2.2	Diskurz v političnih razpravah	34
4.2.3	Ankete <i>Slovenskega javnega mnenja</i>	35
4.3	Enote vzorčenja.....	36
4.4	Enota analize.....	38
4.5	Raziskovalni model – grafični prikaz	39
4.6	Operacionalizacija	40
4.6.1	Analiza besedil.....	40
4.6.2	Raziskovanje <i>Slovenskega javnega mnenja</i>	45
5	REZULTATI	50
5.1	Vrednotenje »Nas«.....	51
5.2	Vrednotenje »Drugih«	54
5.2.1	Vrednotenje Hrvatov	55
5.2.2	Vrednotenje Srbov	57
5.2.3	Vrednotenje Evrope	60
5.2.4	Vrednotenje mednarodnih organizacij.....	62
5.3	Razprava	64
6	ZAKLJUČEK	69
7	REFERENCE IN LITERATURA	71
8	PRILOGE	75
	Priloga A: Seznam pomembnejših akterjev	75
	Priloga B: Primeri vrednostno določenih trditev ter njihova analiza in kodiranje.....	78

Graf 5.1: Primerjava vrednotenj vseh akterjev na specifičnem nivoju v medijih	65
Graf 5.2: Primerjava vrednotenj vseh akterjev na specifičnem nivoju v SJM	66
Schema 4.1: Dihotomna delitev »nas« in »drugih«	33
Schema 5.1: Zaznani akterji.....	50
Slika 3.1: Percepcijski model.....	21
Slika 4.1: Raziskovalni model.....	39
Tabela 4.1: Primer kodiranja prepoznanih objektov percepcije	42
Tabela 4.2: Število analiziranih člankov v letih 1991, 1994 in 1999.....	43
Tabela 4.3: Število prepoznanih vrednostnih sodb	44
Tabela 4.4: Število analiziranih državnozborni sej in število analiziranih vrednostnih sodb	44
Tabela 4.5: Odgovori na vprašanje, ali Hrvaška ogroža Slovenijo.....	45
Tabela 4.6: Odgovori na vprašanje, kdo je kriv za vojno na Hrvaški	46
Tabela 4.7: Primer vrednostno določenih povedi 1	46
Tabela 4.8: Odgovori na vprašanje, kaj je pripomoglo h zmagi Slovencev v junijsko-julijskem spopadu z JLA.....	47
Tabela 4.9: Primer vrednostno določenih povedi 2.....	47
Tabela 4.10: Odgovori na vprašanje, kako vrednotijo anketiranci Slovenijo.....	48
Tabela 4.11: Število analiziranih anketnih vprašanj in število vrednostnih sodb	49
Tabela 5.1 Vrednotenje »Nas« v medijih	51
Tabela 5.2: Vrednotenje »Nas« v državnem zboru.....	51
Tabela 5.3: Vrednotenje »Nas« v SJM.....	51
Tabela 5.4: Vrednotenje »NBj« in »Sveta« v medijih.....	54
Tabela 5.5: Vrednotenje »NBj« in »Sveta« v državnem zboru	54
Tabela 5.6: Vrednotenje »NBj« in »Sveta« v SJM	54
Tabela 5.7: Vrednotenje Hrvatov v medijih	55
Tabela 5.8: Vrednotenje Hrvatov v državnem zboru.....	56
Tabela 5.9: Vrednotenje Hrvatov v SJM.....	56
Tabela 5.10: Vrednotenje Srbov v medijih	57
Tabela 5.11: Vrednotenje Srbov v državnem zboru.....	58
Tabela 5.12: Vrednotenje Srbov v SJM.....	58
Tabela 5.13: Vrednotenje Evrope v medijih	60
Tabela 5.14: Vrednotenje Evrope v državnem zboru.....	60
Tabela 5.15: Vrednotenje Evrope v SJM.....	60
Tabela 5.16: Vrednotenje mednarodnih organizacij v medijih	62
Tabela 5.17: Vrednotenje mednarodnih organizacij v državnem zboru.....	62
Tabela 5.18: Vrednotenje mednarodnih organizacij v SJM.....	62

1 UVOD

Razpad Jugoslavije, osamosvojitve Slovenije, krvavi spopadi na območju Jugoslavije, slovenska usmerjenost k Zahodu in Evropski skupnosti, vse to so dogodki, ki so zaznamovali slovensko zgodovino na koncu 20. stoletja. Čeprav je od naše osamosvojitve minilo že 17 let in čeprav je Slovenija v tem času postala članica Evropske unije, je to obdobje izjemno zanimivo za proučevanje odnosov med narodi nekdanje Jugoslavije. Nekoč je veljalo prepričanje, da smo si med seboj podobni in smo zato skupaj vzklikali slogan »bratstvo in enotnost«, vendar pa je razpad Jugoslavije dokončno uničil sanje o slogi med različnimi narodi. Naš namen bo proučiti, kako so mediji oblikovali podobo nekdanjih bratskih narodov in če je to vplivalo na javno mnenje, ki ga v našem primeru predstavljajo rezultati anket *Slovenskega javnega mnenja*.

V drugem poglavju se bomo zato posvetili zgodovinskim okoliščinam, ki so vodile k nastanku Jugoslavije, in tudi na kratko osvetlili razloge za njen razpad. Osredotočali se bomo na ideologijo, ki je vzpostavila relativno trdno podlago za uspešno vodenje federacije, a je hkrati dušila nacionalistične vzgibe narodov nekdanje Jugoslavije, ki so se nazadnje izkazali za vir vseh nesoglasij in so vodili do končnega razpada države.

V tretjem poglavju bomo opredelili, kakšno vlogo imajo mediji pri gradnji nacionalne podobe v družbi. Izpostavili bomo vprašanje prednostnega tematiziranja, saj lahko – kot vemo – postavitve določenih tem v ospredje in pisanje o njih na določen način vpliva na naše razmišljanje o danih problemih. Obenem bomo predstavili, kako lahko stereotipi in predsodki vodijo v socialno kategorizacijo ter na kakšen način ideologije ustvarjajo pogoje za kategorizacijo »nas« in »drugih«. Ker je naše temeljno raziskovalno vprašanje povezano z vplivom medijev na *Slovensko javno mnenje*, bomo v tem poglavju omenili tudi pomen diskurza oz. rabe jezika v medijih. Predvsem nas bo zanimalo, kako lahko ta raba krepi ideologijo, ki je osnova za socialno kategorizacijo.

Naslednje, četrto poglavje bo namenjeno metodi in razlagi procesa analize. Podrobno bomo predstavili Osgoodovo analizo vrednostno določenih trditev, ki smo jo uporabili kot podlago naše modificirane analize, prav tako pa bomo jasno prikazali proces kodiranja medijskih člankov in političnih razprav. Obenem bomo razložili, kako

je potekal proces analize vprašanj, ki smo jih zbrali iz raziskav slovenskega javnega mnenja, opravljenih v omenjenem desetletnem obdobju, ter kako smo na podlagi tega pridobili podatke, ki so primerljivi z analizami časopisnih člankov ter državnoborskih sej.

V petem poglavju bomo od teoretično-analitskega pristopa prešli k praktičnemu, saj bomo predstavili rezultate analize in skušali ugotoviti, ali je bilo naše raziskovalno vprašanje dovolj natančno definirano in ali je mogoče nanj odgovoriti s pomočjo pridobljenih rezultatov.

Nazadnje bomo v šestem poglavju kritično analizirali, kako točno in natančno smo z definicijo problema, teoretsko podlago ter izbrano analizo odgovorili na raziskovalno vprašanje *če so mediji in politične razprave vplivali na Slovensko javno mnenje pri izoblikovanju nove nacionalne identitete*.

2 ZAČETEK IN KONEC SOCIALISTIČNE JUGOSLAVIJE

2.1 Obdobje socializma

Razpad Socialistične federativne republike Jugoslavije¹, ki je dolgo veljala za zgleden primer premagovanja političnih in kulturnih razlik med posameznimi narodi, ni bil popolnoma nepričakovan. Razpad je bil, po najbolj pesimističnih napovedih, zgolj vprašanje časa, saj so prav različni pogledi in cilji posameznih republik politično situacijo privedli do točke, ko ni bilo več mogoče prezreti razlik v političnih vizijah in pričakovanjih posameznih republik. Ideologija sožitja med narodi, ki je bila vpeta v samo jedro Jugoslavije, je omogočala dolgotrajno federativno obliko, kar pa se je spremenilo s Titovo smrtjo. Prav ta ideologija, ki se je izoblikovala na podlagi skupnega in enotnega boja proti sovražniku, je bila poleg Tita najmočnejše vezivo krhke državne tvorbe.

Druga svetovna vojna je močno zaznamovala politični zemljevid Evrope; Kraljevina Jugoslavija pri tem ni bila nikakršna izjema. Posledica okupacije in razkosanja tedanje kraljevine je bila zavest, da je lahko celoten Balkan skupaj močnejši v boju proti okupatorjem. Osvobodilno gibanje pri posameznih jugoslovanskih narodih je bilo sicer zelo samoniklo, kljub temu pa se je razvijalo federativno, čeprav so bile vezi med posameznimi narodi pretrgane. Obstajala je namreč skupna politična sila – Komunistična partija Jugoslavije², ki je vedela, da so se jugoslovanski narodi pripravljene bojevati za obnovitev države, če bo ta enakopravna in federativna (glej Krušič, ur. 1984: 236).

Partizansko gibanje se je močno razmahnilo. Vrhovni komandant Narodnoosvobodilne vojske³ Josip Broz - Tito je že konec leta 1941 ustanovil prvo večjo udarno vojaško enoto – brigado, s pomočjo katere je osvobajal vse večja ozemlja Jugoslavije. Višek vseh njegovih operacij je bila osvoboditev Bihaća, kjer so se 27. 11. 1942 na poziv Centralnega komiteja KPJ in vrhovnega štaba NOV sestali predstavniki jugoslovanskih narodov in ustanovili Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije⁴. AVNOJ naj bi bil organ, ki bi pred svetom predstavljal

---

¹ V nadaljevanju bomo uporabljali uporabljala kratico SFRJ.

² V nadaljevanju bomo uporabljali uporabljala kratico KPJ.

³ V nadaljevanju bomo uporabljali uporabljala kratico NOV.

⁴ V nadaljevanju bomo uporabljali uporabljala kratico AVNOJ, ki izhaja iz srbo-hrvaškega poimenovanja tega političnega organa – *Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije*.

borbo jugoslovanskih narodov proti okupatorjem. Na drugem zasedanju AVNOJ, 29. 11. 1943, so na Titov predlog AVNOJ razglasili za najvišje predstavništvo in oblastno telo jugoslovanskih narodov, ustanovili so začasno vlado, kralju Petru pa so prepovedali vrnitev v domovino in mu odrekli pravico, da lahko predstavlja jugoslovanske narode (glej Krušič, ur. 1984: 237).

To je bil začetek novega zgodovinskega poglavja Jugoslavije. Na tem zasedanju je bilo namreč določeno, da se bo o državni obliki odločalo ljudstvo samo, pri čemer so novonastalo politično telo so poimenovali Demokratična federativna Jugoslavija. Dve leti po drugem zasedanju AVNOJ je ustavodajna skupščina sporočila na volitvah izraženo voljo Jugoslovanov in razglasila Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo⁵, Tito pa je postal vodilna osebnost nove republike (glej Krušič, ur. 1984: 246).

Jugoslavija, ki je od leta 1943 do svojega razpada kar štirikrat spremenila svoje temeljne listine⁶, trikrat pa svoje ime⁷, je bila sestavljena iz šestih socialističnih republik in dveh avtonomnih pokrajin.⁸ Vsaka izmed teh enot je imela svojo zgodovinsko, versko in/ali jezikovno tradicijo (Godina 1998: 410). Prav ta svojevrstna in politična struktura Jugoslavije, v kateri so se prepletale različne tradicije, je bila nazadnje vzrok za končni razpad skupne države. Čeprav so bili nacionalni interesi posameznih republik ob ustanovitvi Jugoslavije začasno potisnjeni na stran, so še vedno obstajali in so tleli pod površjem že tako krhke politične strukture. Edini, ki je znal te (nacionalistične) težnje posameznih narodov začasno zatreti, je bil Tito. Pravzaprav je bila njegova vloga pri graditvi socialistične samoupravne Jugoslavije in pri premagovanju notranje- in zunanjepolitičnih težav tako velika, da lahko

---

⁵ V nadaljevanju bomo uporabljali uporabljala kratico FLRJ.

⁶ Po kronološkem vrstnem redu si sledijo:

1. Ustava FLRJ, sprejeta 31. januarja 1946,
2. Ustavni zakon FLRJ, sprejet 13. januarja 1953,
3. Ustava SFRJ, sprejeta 7. aprila 1963 in
4. Ustava SFRJ, sprejeta 21. februarja 1974.

⁷ Na drugem zasedanju AVNOJ-ja so novonastalo politično telo poimenovali Demokratična federativna Jugoslavija, leta 1946 so razglasili Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo, ob sprejetju tretje ustave leta 1963 pa je bila republika preimenovana v Socialistično federativno republiko Jugoslavijo.

⁸ Jugoslavija je bila zvezna država, katere glavno mesto je bil Beograd, sestavljena pa je bila iz:

1. Socialistične republike Bosne in Hercegovine,
2. Socialistične republike Hrvaške,
3. Socialistične republike Makedonije,
4. Socialistične republike Črne gore,
5. Socialistične republike Slovenije,
6. Socialistične republike Srbije, ki je bila razdeljena še na:
  - a) Socialistično avtonomno pokrajino Kosovo,
  - b) Socialistično avtonomno pokrajino Vojvodina.

Jugoslavijo po letu 1945 imenujemo kar »Titova Jugoslavija« (glej Krušič, ur. 1984: 247).

V času svojega obstoja je bila »Titova Jugoslavija« resno ogrožena dvakrat. Prvič od leta 1962 do leta 1965, ko je potekal boj za reforme. Čeprav naj bi bile izhodiščne točke spora med Srbi in Hrvati ekonomske narave, so bili dejanski vzroki spora globlji, saj so izhajali predvsem iz nacionalističnih vzgibov. Tako sta Srbija in Hrvaška zahtevali različne spremembe konstitutivnih elementov federacije. Tito se je zavedal nevarnosti partikularnih interesov posameznih republik, zato je na spor odgovoril s serijo ekonomskih reform in republikam podelil večjo avtonomijo. Nacionalističnih teženj posameznih republik s tem niso razrešili, razrešile, temveč so zgolj ustvarili nekakšno latentno stanje, kar je imelo za posledico drugo krizo.

Ta kriza je potekala v letih 1970–71, ko se je začel val nacionalizma, ki je bil najmočnejši na Hrvaškem. Hrvaška politična elita je začela izražati idejo o odcepitvi, hkrati se je mobiliziral celo del hrvaškega naroda. Vrhunec celotne krize so bile študentske demonstracije v Zagrebu leta 1971 (Duffy in Lindstrom 2002: 74). Titu je uspelo krizo končati, ko je dosegel odstop hrvaških voditeljev KPJ, poleg tega pa je izrecno obsodil nacionalistične izgrede posameznih narodov (glej Krušič, ur. 1984: 246).

Zahvaljujoč svoji karizmi in slovesu neomajnega človeka/politika, je Tito predstavljal lepilo, ki je povezovalo krhko federativno Jugoslavijo (Duffy in Lindstrom 2002: 74). Krhkost njene federativne strukture se je očitno kazala že v omenjenih krizah, po Titovi smrti Tita pa se je pokazalo, da bi brez njega Jugoslavija razpadla veliko prej.

»S Titovo smrtjo se je začelo ugibati, ali lahko Jugoslavija še obstane. Ni bilo več centralne avtoritete. Samostojnost republiških vodstev je naraščala. Krepila se je gospodarska kriza. Politični sistem je bil že do določene mere formalno decentraliziran. Republike so dobivale vedno več dejanske samostojnosti, vendar so centralni mehanizmi še vedno delovali. Vse bolj se je povečevala napetost med posameznimi narodi v Jugoslaviji. V drugi polovici 80-ih let se je močno okrepil srbski nacionalizem in začela se je pojavljati ideja o veliki Srbiji. Srbi so začeli razvijati teorijo, da so bili v avnojski oziroma Titovi Jugoslaviji zapostavljeni in izkoriščani, da je treba na novo urediti razmerja med republikami oziroma narodi v Jugoslaviji, pri čemer jim morata pripasti večja moč in vpliv. Odgovor Slovencev in Hrvatov je bila

težnja po večji samostojnosti republik in odpor do srbske prevlade /.../» (Drnovšek 1996: 10–11).

2.2 Solidarnost narodov – odkrivanje jugoslovanske identitete

Če je bil Tito vezivo večnacionalne jugoslovanske države, se je potrebno vprašati, kaj je vodilo narode, da so svoje interese postavili na stran in se sploh želeli povezati v tako neobstojo strukturo, v kateri bi lahko že najmanjše posamezno hotenje sprožilo večjo politično krizo.

Odgovor lahko najdemo v prvotnem razlogu – da bi se enotno obranili morebitne nevarnosti. Sprva so se narodi, ki so kasneje oblikovali federativno Jugoslavijo, leta 1918 združili v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki je nastala iz Države Slovencev, Hrvatov in Srbov s pridružitvijo Kraljevine Srbije. Namen te politične tvorbe je bil okrepiti in združiti južnoslovanske narode v eno državo. Že od leta 1918 tako govorimo o Jugoslaviji, ki je združevala različne narode. Vse od tega leta je bilo to pravzaprav obdobje navidezne harmonije v večnacionalni državi in prav posebna pozornost so namenjali ohranjanju teh odnosov.

Vse od začetka Jugoslavije do Titove smrti so politični slogan »bratstvo in enotnost« uporabljali kot ideal harmoničnih odnosov. Slogan namreč vsebuje dve dimenziji, pomembni za nacionalne odnose. Z »bratstvom« slogan nakazuje skupno vez med jugoslovanskimi narodi, pri čemer je poudarjen skupen slovanski izvor. Z »enotnostjo« predstavlja združitev kot uresničitev dolgotrajnih zgodovinskih želja in interesov različnih narodov nekdanje Jugoslavije (Godina 1998: 413).

Poleg tega se je slogan »bratstvo in enotnost« uveljavil kot ustavno načelo, zapisano v uvodnem delu ustave SFRJ iz leta 1976. S tem se je še bolj utrdil v zavesti posameznikov. Kljub temu pa je bil po Titovi smrti, ko se je v Jugoslaviji poglobila gospodarska kriza, pozabljen oziroma so ga, bolje rečeno, nadomestili jasno izraženi posebni interesi posameznih narodov. Srbi so tako skušali uveljaviti svojo nadvlado, saj naj bi bili po lastnem mnenju v avnojski Jugoslaviji prikrajšani za politično moč. Hrvati in Slovenci pa so pravzaprav že kazali težnje po večji lastni samostojnosti.

S koncem Jugoslavije se je tudi identifikacija posameznikov spremenila. Slogan »bratstvo in enotnost« je bil vodilo delovanja v nekdanji SFRJ, hkrati pa je bil zelo pomemben pri ustvarjanju identifikacijskih vzorcev. Ljudje so si namreč ustvarili

identiteto, ki je posebljala načeli bratstva in enotnosti, t. i. jugoslovansko identiteto. Ta ni imela statusa nacionalne, temveč nadslovenske identitete, ki je vedno soobstajala poleg individualne nacionalne identitete. Vsak posameznik je imel namreč dve identiteti: nacionalno, ki je ustrezala pripadnosti posameznemu narodu v Jugoslaviji, in jugoslovansko, ki je bila povezana predvsem s politično formo same Jugoslavije (večnacionalne tvorbe s cilji, ki so presegali interese posameznih republik) (Godina 1998: 416). Kadar sta bili ti identiteti v sporu, kadar je torej nacionalni interes prišel navzkriž z vsesplošnim jugoslovanskim interesom, se je konflikt razrešil tako, da se je nacionalna identiteta podredila jugoslovanski. Prav zato so slogan »bratstvo in enotnost« tako zelo poudarjali in ga vpeljali v vse pore vsakdanjega življenja, saj bi brez njega lahko prišlo do resnih konfliktov med posameznimi narodi, ki so imeli partikularne nacionalne interese (Godina 1998: 416–417).

2.3 Titova smrt – vzpon nacionalizma in vojna v Jugoslaviji

Po Titovi smrti so se trenja med posameznimi narodi povečala, razlike med narodi so postale bolj očitne, njihove želje še bolj očitne. Ko je leta 1987 prišel na oblast Slobodan Milošević, je srbskemu narodu obljubil, da jim bo povrnil nepravilno odtujeno politično moč, četudi na račun federacije (Duffy in Lindstrom 2002: 75). To je bil začetek konca nekdanje enotne Jugoslavije, ki so jo pestili čedalje večji etnični in medrepubliški spori. Napetost na Kosovu in gibanje za Veliko Srbijo⁹ sta povzročila odpor do obstoječe politične ureditve v Jugoslaviji, hkrati pa se je pojavila zahteva po demokraciji in večstrankarskem sistemu. Centralna oblast je na te zahteve odgovorila z novimi centralističnimi amandmaji, ki so manjše narode potisnili na rob, saj ti niso imeli možnosti, da bi njihove zahteve dejansko upoštevali. S svojimi preišljenimi političnimi potezami je Milošević v skupščini do leta 1989 dobil nadzor nad volilno pravico Vojvodine in Kosova. Ker je Srbija že nadzorovala črnogorski glas, si je od osmih glasov v skupščini zagotovila že kar štiri, kar je pomenilo, da je lahko brez večjih težav zavračala kakršne koli predloge in zahteve Slovenije in Hrvaške (Duffy in Lindstrom 2002: 75). To novo ravnovesje moči seveda ni bilo po godu Sloveniji in

---

⁹ Osnovna ideja gibanja za Veliko Srbijo je bila, da bi se vsi Srbi združili v enotni republiki. Čeprav je bila Jugoslavija ena zvezna republika, so v njej obstajale razdrobljene srbske manjšine. Milošević si je prizadeval, da bi vsi Srbi živeli v t. i. Veliki Srbiji, s čimer bi se njihova nacionalna identiteta le še okrepila.

Hrvaški, zato je Slovenija povečala svoje aktivnosti, ki so zadevale neodvisnost in demokracijo (Prunk 1994: 22). Na referendumu v Sloveniji leta 1990 se je prvič uveljavil večstrankarski politični sistem, nova vlada pa je kmalu po volitvah javno predstavila idejo o samostojnosti Slovenije. Slovenski politiki so namreč upali, da bi bila odcepitev Slovenije lahko mirna in bi se zgodila s privolitvijo jugoslovanske skupščine (Prunk 1994: 78). Tovrstne politične ambicije Slovenije in tudi Hrvaške so razburile splošno jugoslovansko javnost. Politični izgredi preostalega jugoslovanskega vodstva so obe republiki spodbudili, da sta do poletja 1991 izvedli vsaka svoj referendum, na katerem se je v obeh primerih večina državljanov odločila za samostojno in neodvisno državo. Tako sta Hrvaška in Slovenija 25. junija 1991 na podlagi določila iz Ustave SFRJ iz leta 1974, ki je vsaki republiki omogočal, da se kadar koli lahko odcepi od Federacije in postane samostojna, razglasili svojo neodvisnost. S tega dogodkoma je bila Jugoslavija dokončno preživeta.

2.3.1 Vojna v Jugoslaviji

Čeprav se morda na prvi pogled zdi, da se je vojna v Jugoslaviji začela šele z javnima razglasitvama samostojnosti Slovenije in Hrvaške, se je začetna faza vojnih konfliktov začela že leta 1989, ko si je Srbija samovoljno priključila avtonomni pokrajini Kosova in Vojvodine. Nadaljevalo se je s sporom Srbije in Hrvaške, kjer se prvi oboroženi spopad v Kninu začel leta 1990. Prva faza vojne na Hrvaškem je potekala od avgusta 1990 do aprila 1991. Vse to je dalo vedeti, da Srbi razpada Jugoslavije ne bodo mirno gledali. Vojna za Slovenijo je leta 1991 potekala zgolj deset dni (začela se je takoj po razglasitvi samostojne Republike Slovenije), čeprav nekateri menijo, da se je dokončno končala šele 10. oktobra 1991, ko je še zadnji pripadnik Jugoslovanske ljudske armade zapustil Slovenijo (Radaković 2003: 319).

Druga faza vojne na Hrvaškem je trajala od aprila 1991 do januarja 1992, ko so podpisali Vance-Owenov sporazum, ki je določal, da se bodo iz Hrvaške umaknile vse tuje oborožene enote. Tretja faza vojne pa predstavlja spopad »Republike Srbske« in hrvaške vojske, ki je trajal vse do avgusta 1995, ko je bila vojska »Republike Srbske« poražena (Radaković 2003: 319).

Poleg specifičnih faz vojne na Hrvaškem so oboroženi spopadi potekali po vsem teritoriju nekdanje Jugoslavije: v obdobju od aprila do oktobra 1992 med Bošnjaki in Srbi in tudi med Srbi in Hrvati na bosanskem ozemlju. Oktobra 1992 se je

začel spopad med Hrvati in muslimani, ki je trajal vse do leta 1995. Franjo Tuđman je zato dejal celo, da je to vojna med islamom in katoliško vero (Radaković 2003: 301). Ko so se leta 1993 spopadi začeli med tremi narodi na bosanskem ozemlju – Srbi, Hrvati in Bošnjaki, je NATO že skušal intervenirati in jih končati.

Leta 1994 se vojna v Bosni še vedno ni končala. Hrvati so se pripravljali na maščevanje nad vojsko »Republike Srbske«. Čeprav so v tem obdobju Natova letala nadzirala območje Bosne in tudi Hrvaške, to ni preprečilo krutega napada na civiliste. Eden večjih pokolov civilistov se je zgodil 5. februarja 1994, ko je na sarajevski tržnici eksplodirala granata in ubila 69 ljudi, vendar za ta pokol nobena izmed strani ni prevzela odgovornosti (Radaković, 2003: 304).

Leto 1995 je bilo odločilno. Spor med srbskimi politiki in generali ter čedalje boljša pripravljenost hrvaških in bosanskih vojakov, sta spremenila ravnotežje moči. Od tega leta naprej so srbski vojaki začeli izgubljati posamične spopade, poleg tega pa se je pritisk zahodnih držav nanje začel krepiti. Višek tega leta so bila pogajanja v Daytonu, kjer so se sestale vse tri sprte strani: srbska, hrvaška in bosanska. Decembra 1995 so podpisali daytonski sporazum, s katerim se je končala dolgotrajna vojna (glej Pirjevec 2003: 450–460; Radaković 2003: 310).

Čeprav se je že omenjeni spopad končal, so Srbi bili še eno bitko, ki se je začela z nelegalno srbsko priključitvijo Kosova Srbiji, pri čemer je Kosovo izgubilo vso avtonomnost. Ko so leta 1997 (po več letih manjših oboroženih spopadov) Albanci ponovno zahtevali svojo neodvisnost in enakopravnost, se je začelo srbsko etnično čiščenje. Zahod in NATO sta od Miloševića zahtevala, naj Albancem prizna pravico do avtonomnega odločanja, od Albancev pa so pričakovali, da bodo začasno odložili načrte o samostojnosti. Pogajanja v Rambouilletju so se začela februarja 1999, ko so skušali doseči kompromis med sprtimi stranmi in seveda doseči trajen mir. Kljub temu so se oboroženi spopadi nadaljevali. Šele takrat so ZDA, evropske države (z izjemo Rusije) in NATO spoznali, da bo za dosego miru in končanje vojne potrebno uporabiti silo. Ko srbska vojska kljub dani obljubi ni prenehala napadati Albancev, so 24. marca 1999 Natova letala začela z bombardiranjem Beograda ter ostalih srbskih mest in pokrajin (Pirjevec 2003: 462–510). Po tem napadu so bili Srbi z Miloševićem na čelu prisiljeni priznati poraz in opustiti misel o »Veliki Srbiji«, zaradi katere so se vojne na Balkanu tako zelo razplamtele.

3 PREDNOSTNO TEMATIZIRANJE IN NACIONALISTIČNI DISKURZ V MEDIJIH

Množični mediji so gradniki družbe, prepleteni z vsako poro našega razumevanja sveta, in kot take jih proučujemo, da lahko razumemo njihove učinke. Čeprav smo medijske učinke sprva pojmovali zelo enostransko in linearno, se vse bolj zavedamo njihove kompleksne narave. Raziskovalci se spopadajo z mnogimi vprašanji, kot sta na primer, zakaj in kako delujejo mediji na posameznika in družbo, vendar popolnega odgovora na tovrstna vprašanja še niso oblikovali. Soočajo se namreč z vsestranskim problemom, ki ga ni mogoče zgolj kvantitativno meriti, temveč se je potrebno vanj poglobiti, ga razčleniti in ga nazadnje sestaviti v celoto, ki bi lahko bolj popolno in enoznačno odgovorila, kako mediji vplivajo na okolje.

3.1 Vloga množičnih medijev za posameznika

Za mnoge so danes mediji primarni vir informacij in so potemtakem zelo pomemben del njihovega življenja (O'Shaughnessy in Stadler 2005: 4). Če so imeli prvi časniki zgolj omejen vpliv na svoje občinstvo, saj so bile naklade majhne in predvsem omejene na lokalno okolje, se je s tehnološkim razvojem začel razmah množičnih medijev – ne le časniki, tudi radio in kasneje televizija sta postala pomembna za podajanje informacij, hkrati pa so mediji svojim uporabnikom začeli ponujati možnost zabave. Internet nam danes omogoča dostop do raznolikih informacij in nam hkrati ponuja večje število virov – tako se uporabniki lahko sami odločimo, katere informacije bomo vključili v svojo kognitivno shemo. Vsi ti elementi uporabe vplivajo na naše razumevanje sveta in nam hkrati omogočajo oblikovanje mnenja o stvareh, ki so pomembne za nas, morda pa tudi za družbo kot celoto.

Seveda se postavlja vprašanje, kako mediji izbirajo in oblikujejo novice, ki jih nato posredujejo, ter kakšna je vloga medijev v družbi. Nekaj osnovnih nalog je opisal Hanno Hardt, ki je dejal, da novinarstvo:

1. povezuje družbo,
2. daje moč vodenja javnosti,
3. pomaga pri ustvarjanju javne sfere,
4. omogoča prenos idej med množico in vodjami,
5. zadovoljuje potrebo po informacijah,

6. omogoča družbi, da se zazre vase,
7. deluje kot vest družbe (Hardt v McQuail 2005: 89).

Poleg informiranja je najpomembnejša naloga medijev, da posredujejo med množico in posamezniki na vodilnih družbenih položajih. Mnogo medijev pa je danes v zasebni lasti in kot taki zastopajo interese svojih lastnikov. Tako novinarji pišejo o stvareh, ki ne omajajo sistema, uredniki pa objavljajo novice, ki zagotavljajo stabilnost družbe.

Študije medijev v zadnjih letih se zato osredotočajo na raziskovanje odnosa med lastništvom nad mediji in nadzorom medijev ter ugotavljajo, kako lahko ta elementa vplivata na stališča posameznikov. Po Duncanu Wattsu lahko te študije razdelimo na tri najpomembnejše modele: pluralistični, manipulativni in hegemonistični model (Watts 1997: 50).

Pluralistični in manipulativni model sta primer skrajnega razmišljanja o vplivu množičnih medijev. Po pluralističnem modelu naj bi bili ljudje pri izbiri medija izjemno selektivni, saj naj bi z njim zgolj dopolnjevali svoje mentalne sheme, poleg tega pa naj bi ljudje vplivali na medije in ne oni na njih. Manipulativni model nasprotno vidi posameznike kot del naivne množice, ki se ne zna kritično distancirati od medijskega poročanja. Ta množica naj bi bila lahko vodljiva in zaupljiva, kar naj bi ekonomskim in političnim elitam omogočalo, da z njimi manipulira in si tako še bolj utrjuje svojo oblast (glej Watts 1997: 50-53).

Za temelje svojega raziskovalnega problema bomo uporabili hegemonistični model. Mediji naj bi po tem modelu izražali obstoječa prepričanja in poglede občinstva, po drugi strani pa naj bi oblikovali in utrjevali konsenz. Omenjeni model zagovarja tudi tezo, da mediji sicer so v rokah vladajočega razreda, vendar niso načrtno pristranski. Vladajoči razred oziroma politične elite naj ne bi neposredno narekovale vsebine medijev. Mediji naj torej ne bi bili orodje oblasti, pristranski pa naj bi bili zaradi ljudi, ki delujejo v medijskem svetu (Watts 1997: 53). Na medijske vsebine naj bi vplivali pogledi in vrednote vladajočega razreda oziroma politične elite in tudi tistih, ki delujejo v medijskem svetu. Po hegemonističnem modelu vladajoči razred sicer lahko pogojuje delovanje medijev, vendar pa ustvarjalci medijskega prostora niso popolnoma odvisni od njega (Watts 1997: 21).

Zagovorniki tega modela namreč trdijo, da se uredniki in novinarji zavedajo, katere teme so »pomembne« in zaželeno, zato o njih tudi pišejo. (Watts 1997: 21).

Seveda pa niso vse informacije in vsi dogodki enako zanimivi ali družbeno pomembni, zato imajo novinarji in uredniki na voljo več mehanizmov, s pomočjo katerih določajo pomembnost posamezne novice/dogodka. Ker medijsko poročanje deluje po sistemu ustaljenih praks, lahko novinarji učinkovito in hitro poročajo o pomembnih dogodkih. Gre za sistem vrednot in prioritet, ki so jih novinarji sprejeli kot lastno vodilo za doočanje dogodkov, o katerih je potrebno poročati (O'Shaughnessy in Stadler 2005: 27). Galtung in Ruge sta tako prva jasno opredelila dejavnike, ki določajo vrednost novic v sodobnih medijih in tako vplivajo na njihov izbor. Lastnosti, ki vplivajo na izbor določenega dogodka, so: pogostost, velikost, nedvoumnost, pomembnost, skladnost, nepričakovanost, kontinuiteta, kompozicija, posebljenost in negativnost (Galtung in Ruge v McQuail 2005). Čeprav ti dejavniki omogočajo lažjo razvrstitev novice, pa niso obče veljavni ali splošno sprejeti.

Dejansko so uredniki tisti, ki nazadnje potrdijo ali zavrnejo objavo neke novice. Izbor novic pomembno vpliva na dožemanje občinstva, kaj je pomembno in kaj ne (Watts 1997: 21). Po mnenju zagovornikov hegemonističnega modela je prav funkcija prednostnega tematiziranja ena izmed najpomembnejših funkcij medijev. Hegemonistične teorije zato dokazujejo, da je družba močno odvisna od množičnih medijev, saj ti s selekcijo novic javnost usmerjajo, tako da izpostavljajo teme, ki so v skladu z vrednotami in stališči vladajočega razreda oziroma politične elite.

3.2 Prednostno tematiziranje

Prednostno tematiziranje sodi med tako imenovane načrtovane in kratkoročne medijske učinke. Teorija prednostnega tematiziranja, ki sta jo v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja razvila Maxwell McCombs in Donald Shaw, pravi, da se moč medijev izraža v preprosti predpostavki o njihovih učinkih na občinstvo: ker mediji posvečajo pozornost zgolj nekaterim temam in zanemarjajo ostale, bralcem dnevnega tiska, poslušalcem radijskih oddaj in gledalcem televizijskih novic določajo lestvico pomembnosti, po kateri posamezniki razvrščajo javne zadeve (Oblak 2000: 96).

Posamezniki imamo omejen dostop do poznavanja vseh dogodkov, ki se zgodijo v enem dnevu, kaj šele v daljšem obdobju. Z njimi se seznanjamo preko medijev, pri čemer so za nas še posebej pomembni domači dogodki. Watts namreč pravi, da večina ljudi informacije o politiki dobi preko govoric, osebnih izkušenj in

predvsem preko medijev. Na podlagi tako pridobljenih informacij si nato ustvarijo svoje mnenje in sodbo o tekočih političnih zadevah (Watts, 1997: 3). Temelj teorije prednostnega tematiziranja je zato, da mediji zelo vplivajo na posameznike, saj nam narekujejo, o čem naj razmišljamo – ljudje, ki delujejo v medijskem svetu, nam ponujajo teme za razprave, torej teme, ki so po njihovem mnenju najbolj pomembne. Tako so dogodki, o katerih poročajo mediji in ki naj bi bili prikaz objektivne realnosti, novice zgolj zato, ker se je tako odločil novinar. Novinarjeva interpretacija in urednikova izbira vplivata na to, kako bo novica oblikovana in kaj bo v njej opisano. V tem pogledu je po Wattsu novica družbeni konstrukt in ne nevtralni opis dejanskega dogodka (Watts 1997: 21–22).

Pri prednostnem tematiziranju gre za teorijo, s pomočjo katere lahko odnos med mediji in občinstvom raziskujemo na dveh stopnjah. Prva stopnja je proučevanje prenosa pomembnih tem od medijev do javnosti, na katero lahko te teme vplivajo. Druga stopnja analizira prenos atributov akterjev v novici, ki ji jih pripišejo pri medijskem poročanju, k javnosti. Nadalje raziskuje, kako lahko medijsko poročanje določene attribute akterja v zgodbi izpostavi kot bolj pomembne in relevantne, kot celo tako pomembne, da lahko spremenijo javno mnenje (glej Aday 2006; Wanta in drugi 2004).

Analiza na prvi stopnji med raziskovalci ni sporna. S pomočjo analize besedila je mogoče ugotoviti, katere teme zavzemajo v medijih vodilno, prednostno mesto. »*Tisk morda ni najbolj učinkovit pri dopovedovanju ljudem, kaj naj mislijo, je pa zato toliko bolj uspešen pri pripovedovanju svojim bralcem, o čem naj razmišljajo.*« (Cohen v McCombs in Shaw 1972: 177). Dokazov o hipotezi, da najpomembnejše teme v medijih postanejo najpomembnejše tudi v javnem mnenju, so v štirih desetletjih raziskovanja prednostnega tematiziranja zbrali dovolj. Med bistvene seveda spada raziskava McCombsa in Shawa iz leta 1968. V njej sta avtorja ugotovila, da različni mediji o političnem življenju kandidatov sicer poročajo različno, da pa vendarle obstaja pomembna povezava med temami, ki so v medijih na vodilnem mestu, in mnenjem volivcev o pomembnosti teh tem. Izkazalo se je namreč, da so volivci nagnjeni k temu, da sami prevzamejo medijsko definicijo tega, kaj je pomembno (Jensen 2002: 146). Osnovna zamisel McCombsa in Shawa je torej obstoj neposrednega in vzročnega učinka medijev na občinstvo. Ti učinki se po njenem mnenju odražajo na reakciji med prednostnimi temami v medijih ter percepcijo občinstva o tem, katere teme, zadeve ali dogodki so pomembni (Oblak

2000: 98). Omenjena študija je bila tako prva, ki je ponudila trdne in pomembne dokaze o povezavi med izbiro prednostnih tem v medijih in javnim mnenjem.

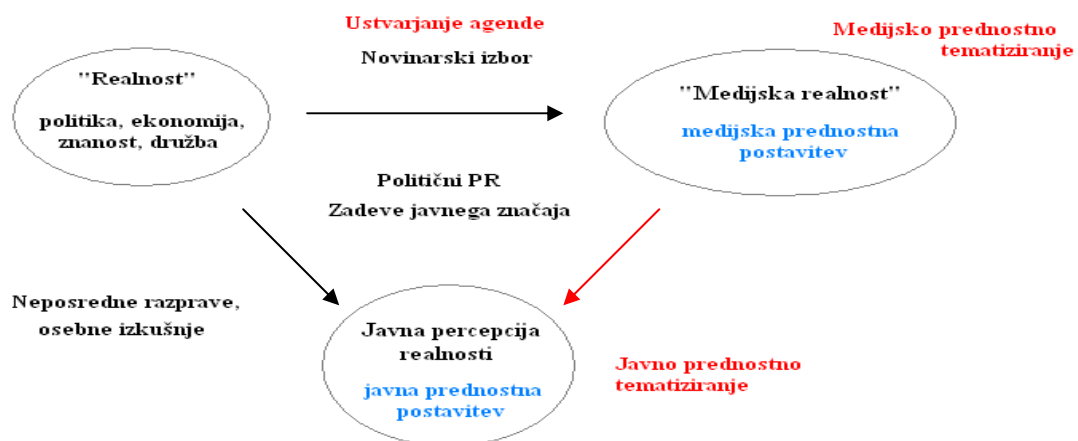
Kasnejše presoje so prvotne trditve podprle, vendar se je ob tem začelo pojavljati vprašanje metodologije raziskav. Prvotne analize so se ukvarjale s funkcijami prednostnega tematiziranja v določenem obdobju, najpogosteje v času kakih političnih kampanj ali volitev, ko je bila seveda povečana pozornost namenjena tovrstnim temam. Zato so strokovnjaki svojo pozornost kmalu posvetili bodisi problemu določanja časovnega intervala, v katerem naj bi se učinek prednostnega tematiziranja sploh lahko oblikoval, bodisi vprašanju identifikacije množice medijskih tem oziroma ene same globalne (Oblak 2000: 102). Oblakova v svojem članku navaja skupino raziskovalcev, ki so želeli preveriti, ali izpostavljenost večji količini informacij o nekem problemu dejansko povzroča, da se poveča tudi individualna zaznava pomembnosti tistega problema. Tako so Iyengar, Peters in Kinder ugotovili, da televizija s selektivnim poudarjanjem določenih tem in z zanemarjanjem drugih dejansko določa, kateri problemi se bodo gledalcem zdeli pomembni (Iyengar in drugi v Semetko 2004: 102). »S poudarjanjem določenih problemov in zanemarjanjem drugih televizijske novice oblikujejo ameriške politične prioritete v javnosti.« (Iyengar in drugi v Semetko 2004: 360). Poleg tega so med prvimi izpostavili pomen načina medijskega poročanja o določeni javni zadevi, saj lahko po njihovem prepričanju na delovanje prednostnega tematiziranja učinkujejo tudi prikrita vrednotenja posameznih tem (Oblak 2000: 102).

Način medijskega poročanja sodi na drugo stopnjo analize učinkov prednostnega tematiziranja. Ta stopnja namreč predpostavlja, da mediji s svojim načinom poročanja ne vplivajo le na to, o čem naj razmišljamo, temveč tudi na to, kako naj razmišljamo o določeni temi. S prenosom pozitivnih ali negativnih atributov objekta percepcije vplivajo na mišljenje posameznika. Posameznik te attribute »posvoji« in jih nadalje prenaša na objekt, ki ga je prednostno tematiziranje izpostavilo (Wanta in drugi 2004: 367). Pri podpori pomembnosti načina medijskega poročanja gre tudi za *okvirjanje*. To se tako kot prednostno tematiziranje osredotoča na odnos med temami v medijih in javno percepcijo teh tem, vendar gre še korak naprej, saj »razširi raziskovanje prednostnega tematiziranja, o čem naj razmišljamo, na to, kako razmišljamo in govorimo o temah v medijih« (Pan in Kosicki v Semetko 2004: 362). Z okvirjanjem lahko torej dopolnimo proces prednostnega tematiziranja. Pri raziskovanju tega procesa so strokovnjaki uporabili tudi ostale pomembne

komunikološke teorije in procese – mednje spadajo stereotipizacija, spirala molka, oblikovanje medijske podobe ipd. Robert Entman je tako v okviru teh raziskav ustvaril definicijo okvirjanja, po kateri jezik dopolnjuje raziskovanje procesa prednostnega tematiziranja: »Okviriti pomeni izbrati določene aspekte zaznane realnosti in jih v samem komunikacijskem tekstu narediti bolj pomembne na tak način, da se promovira določena definicija problema, vsakdanja interpretacija, moralno vrednotenje in/ali predlagano vedenje za opisan predmet.« (Entman v McCombs 2005: 546).

Končna ugotovitev torej je, da mediji pomagajo soustvarjati dejansko zaznavano realnost. Medijski učinki prednostnega tematiziranja in okvirjanja so torej konstrukcija pomembnih dogodkov, ki jih posamezniki sprejmemo kot del svoje realnosti.

Slika 3.1: Perceptijski model

(Vir: http://www.media-tenor.co.uk/smi_AS_approach.php, dostopno preko spleta dne 29.10.2007)

Pri raziskavah prednostnega tematiziranja gre za raziskovanje odnosa med realnostjo, medijsko selekcijo realnosti in percepcijo javnosti. Pri prednostnem tematiziranju mediji iz naše »realnosti« ustvarijo agendo s pomočjo novinarskega izbora in politike. To realnost oblikujejo v medijsko realnost, v kateri so že opravili izbor tem, prav tako pa so jih tudi že oblikovali ali celo spremenili. Medijska realnost, ki nam jo mediji nato ponujajo, vpliva na naše lastno dožemanje realnosti. Čeprav lahko tudi s pomočjo osebnih izkušenj in pogovorov dobimo pravi stik z dejansko

realnostjo, pa mediji najbolj oblikujejo naše zavedanje o »realnosti«. ¹⁰ Med najbolj pogoste teme, ki nam jih mediji posredujejo, sodijo politične teme in teme, ki so pomembne za javnost (vojna, terorizem, emigracije, brezposelnost ipd.). Mediji nam tako ponujajo orientacijo pri temah, s katerimi imamo malo ali celo nič stika v realnem življenju.

V empiričnem delu bo za nas pomembna predvsem t.i. druga stopnja analize učinkov prednostnega tematiziranja, ki jo bomo izvedli znotraj okvira opazovanja soodvisnosti vrednotenja akterjev v medijih in političnih razpravah na Slovensko javno mnenje. Prva stopnja analize učinkov z rangiranjem posameznih tem namreč na našem empiričnem vzorcu, zaradi omejenega nabora obravnavanih vsebin v člankih in političnih razpravah, ni mogoča. Zaradi podobnih razlogov je nekoliko nestandardna tudi druga stopnja analize učinkov prednostnega tematiziranja. Le-to bomo, namesto s časovno zgoščeno analizo vrednotenj posameznih akterjev v raznovrstnih možnih tematikah v treh različnih diskurzih, ki bi jih potrebovali sicer, opravili z analizo treh časovno in tematsko zamejenih diskurzov in konkretno z analizo spremembe vrednotenj akterjev znotraj teh diskurzov. Opisano pomanjkljivost opravičujemo s tem, da smo si za analizo izbrali tri dogodke, ki so spremenili življenje ljudi in narodov, ki so bili tako ali drugače vpleteni v dogodke. Menimo torej, da je vpliv teh treh dogodkov na opažene spremembe vrednotenj, ki bodo podlaga naši razpravi, reprezentativen in da lahko v tem smislu vse ostale vmesne dogodke, ki so tudi lahko vplivali na opažene trende, odmislimo.

3.2.1 Politika, javnost in prednostno tematiziranje

Kako so ti trije pojmi povezani in kako delujejo? V osemdesetih letih sta Rogers in Dearing predstavila svoj model procesa prednostnega tematiziranja, ki je bolj kompleksen kot prvotni model. V njem sta razločevala med tremi vrstami prednostnih postavitev:

1. *medijsko*, ki se nanaša na prednostno lestvico, ki jo določenim temam posvečajo mediji,

---

¹⁰ Percepcijski model pravi, da je ustvarjanje agende dejansko izbiranje določenih novic iz realnosti. Tako večina naše realnosti nikoli ne dobi medijske pozornosti, zato se ljudje niti ne zavedajo pomembnosti nepokritih novic ali pa celo ne vedo, da so se tovrstni dogodki sploh zgodili. To je pogost pojav pri dogodkih, s katerimi posamezniki nimajo neposrednega stika (bodisi zaradi časovne, prostorske ali kakšne druge oddaljenosti (vir: http://www.media-tenor.co.uk/smi_AS_approach.php, dostopno preko spleta dne 29. 10. 2007).

2. *javno*, ki se izraža v spreminjajoči se pozornosti do različnih tem v javnem mnenju in v vedenju javnosti,
3. *politično*, ki zajema predloge in ravnanje politikov v zvezi z nekim problemom.

Učinki prednostnega tematiziranja naj bi potekali takole:

- a. mediji preko lastne postavitve vplivajo na oblikovanje javne prednostne lestvice;
- b. prednostno tematiziranje v medijih ima neposreden in včasih tudi zelo močan učinek na politično postavitev tem – vpliv na to pa je lahko tudi posreden;
- c. javna postavitvev, s tem ko se reflektira skozi medijsko, namreč učinkuje tudi na politično (Oblak 2004: 103).

Na dejstvo, da ni zgolj politika tista, ki vpliva na medije, temveč da tudi mediji vplivajo na politiko, sta opozorila tudi Walgrave in Van Alest. Na podlagi različnih študij političnega prednostnega tematiziranja sta ugotovila, da »*medijska pozornost mehanično privede do politične pozornosti. Politični akterji prevzamejo medijske teme preprosto zato, ker so se te v medijih sploh pojavile.*« (*pojavile*« (Walgrave in Van Alest v McCombs 2005: 548). Eden izmed McCombsovih izpostavljenih poudarkov je tudi, da je medijska prednostna postavitvev precej homogena, saj mediji delujejo v skladu z novinarskimi načeli in so večinoma neodvisni (čeprav se tendence ideologije politične elite kažejo v načinu poročanja o »drugih«). To po njegovem pomeni, da med mnogovrstnimi mediji obstajajo določene teme, ki jih mediji postavijo na prvo mesto pomembnosti (McCombs, 2005: 549).

Odnos med politiko, mediji in javno sfero je očitno celovit in zato izredno zanimiv za raziskovanje. McCombs je zapisal, da ima lahko prednostno tematiziranje pomembno vlogo pri spreminjanju posameznikovih mnenj in stališč, pri čemer je izpostavil tri posledice:

1. tvorba mnenja;
2. pripravljanje mnenj o političnih akterjih s poudarjanjem določenih tem;
3. oblikovanje mnenja s poudarjanjem določenih atributov (McCombs 2005: 549).

3.3 Socialna kategorizacija kot gradnik nacionalne identitete

Pojem socialne kategorizacije izvira iz socialne psihologije in pomeni, da ljudi, stvari in dogodke kategoriziramo na podlagi njihovih značilnosti. S pomočjo kategorij si posamezniki lažje osmislimo svet, hkrati pa ga naredimo bolj preglednega in razumljivega. Bruner je dokazal, da je socialna kategorizacija neizbežna značilnost človekovega obstoja, ker je za nas svet preprosto preveč kompleksen prostor, da bi v njem preživali, ne da bi ga pred tem na določen način poenostavili in uredili. (Brown v Ule 1999: 24). Hkrati kategorizacija pomeni reduciranje pomembnih informacij, pri čemer najpogosteje te izgubljene informacije nadomestimo s stereotipnimi predstavami.

Lippmann je stereotipe označil kot način varčevanja. *»Poskus, da bi videli vse na nov način in v podrobnosti, ne pa tipizirano in posplošeno, je utrudljiv in v preobilici raznih opravek tako rekoč ne pride v poštev.«* (Lippmann 1999: 83). Ali, kot je nekoč šaljivo povedal, zakaj se je sploh pojavila potreba po rigidni novinarski selekciji in rutini: *»Brez standardizacije, brez stereotipov, brez rutinskih sodb in brez brezobzirnega zanikanja subtilnosti, bi urednik zaradi razburjenosti hitro umrl.«* (Lippmann v McQuail 2005: 309).

»Stereotipi pomenijo posploševanje delno točnih, vendar večinoma nepreverjenih sodb o človeku, skupini ali skupnosti. So tipizirane sodbe in so sodbe o vseh in hkrati ne veljajo za nikogar. Stereotip je rezultat sklepanja na osnovi omejenih informacij in obenem potrebe, da poenostavimo kompleksnost pojavov in dogajanj v svetu ter se izognemo neskladnosti v zaznavah.« (Ule 2004: 159). Naloga stereotipov je, da poudarijo tipične in za nas pomembne poteze drugih. Te poteze seveda ne morejo veljati popolnoma enako za vse, ki jih z njimi označimo (kategoriziramo). Pri stereotipih gre torej za proces pripisovanja lastnosti ljudem na osnovi skupinske pripadnosti, ne na osnovi individualnih značilnosti in posebnosti. Tako na primer kategoriziramo, da so Slovenci marljivi in pošteni, Srbi in Hrvati pa agresivni in nekompromisni. Seveda teh lastnosti ne moremo pripisati slehernemu posamezniku, kar vodi do dveh tipičnih napak :

1. Če zaznavamo in ocenjujemo ljudi na osnovi njihove skupinske pripadnosti, jih značilno obravnavamo tako, da so videti bolj podobni članom svoje skupine in bolj različni od članov drugih skupin, kot v resnici so.

2. Zaznavanje skupin je nujno pristransko in diskriminatorno. Nagnjeni smo k prepričanju, da je skupina, ki ji pripadamo, boljša, kot tista, ki ji ne (Ule 2004: 160).

Kot pravi Bergler, sta dva najpomembnejša učinka socialne kategorizacije poudarjanje razlik med socialnimi skupinami in zmanjševanje razlik med člani iste skupine (Bergler v Ule 2004: 171). Najpogostejša socialna kategorizacija je delitev na »nas« in »vas«, oziroma na »našo skupino« in »ne-našo skupino«.

Socialna kategorizacija je mehanizem, s katerim se ustvarjajo stereotipi in predsodki. Stereotipi niso nujno vedno negativni, medtem ko predsodki so, saj poleg kognitivne komponente vsebujejo tudi čustveno komponento, ki jim preprečuje, da bi se spremenili ali preoblikovali, hkrati pa segajo na vsa področja našega življenja. Stereotipe se selektivno izbira in ustvarja na osnovi posebnih vsebinskih dimenzij, da pomensko predstavljajo opazovane odnose med lastno in tujo skupino, obenem pa vsebinsko variirajo kot funkcija prav teh reprezentiranih odnosov. Prav tako se stereotipi pomembno spreminjajo, kadar se spremenijo medskupinski odnosi, na podlagi katerih so stereotipi, ki torej niso statični in nespremenljivi, nastali. Če se medskupinski odnosi ne spreminjajo, ostanejo tudi stereotipi nespremenjeni (Oakes in drugi v Ule 1999: 67–69). Poleg tega so stereotipi na nek način odraz družbenih norm. Predstavljajo skupno naravnost določene skupine do druge in so hkrati zasidrani v posameznikih.

Predsodki so odvisni od zunanjih, družbenih razmer, zlasti od vodilne ideologije in razmerij družbene moči posameznih skupin, in ne le od procesa socialne kategorizacije in nastanka socialnih stereotipov v medskupinskih odnosih. Kažejo se predvsem v nespoštljivem, nestrpnem, ponižujočem in prezirljivem odnosu do drugih in drugačnih (glej Ule 2004: 165–173).

Narava nastanka predsodkov ter stereotipov nam pojasnjuje, na kakšen način se lahko oblikuje nacionalna identiteta preko medijev. Socialna kategorizacija je v svoji najbolj osnovni obliki razdeljena na dve dihotomni kategoriji, izmed katerih eni pripadamo, drugi pa ne. Naša narava nas vodi, da skupino, v katero dejansko sodimo, označimo bolj pozitivno. Tako sta na primer Tajfel in Turner ugotovila, da socialna kategorizacija ni zgolj kognitivni proces prepoznavanja socialnih objektov, temveč je najprej sredstvo pozicioniranja skupin in posameznih oseb v kontekstu skupinski primerjav. Pozicioniranje namreč skupini, ki ji človek pripada, podeli

ugodnejši položaj glede na druge skupine in s tem tudi človeku samemu omogoči boljšo samopodobo (Tajfel in Turner v Ule 2004: 192). Če torej sprejmemo njuno ugotovitev, lahko rečemo, da se tudi pozitivna nacionalna identiteta gradi na račun negativne kategorizacije pripadnikov skupine, ki ji ne pripadamo.

3.3.1 »Naš« sovražnik »Drugi«

Je res nujno, da »Druge« predstavljamo negativno ali celo kot sovražnike? So negativni atributi za razlikovanje med »nami« in »drugimi« res potrebni? To je vprašanje, ki se nam zastavlja, ko kategoriziramo posameznike ali skupine.

Tajfel je trdil, da lahko do pozitivne identitete pridemo z vzpostavljanjem pozitivnih razlik, da torej sebe in svojo skupino vrednotimo bolj pozitivno kot druge osebe in skupine. Tako na eni strani Tajfel, Turner in ostali teoretiki socialne primerjave pravijo, da pri primerjanju svoje skupine z drugimi skupinami radi podlegamo raznim napakam v presoji, predvsem tako, da lastno skupino vrednotimo previsoko, drugo pa prenizko. Ti avtorji pravzaprav ne govorijo o negativnih atributih, temveč le o pozitivnih atributih lastne skupine (Tajfel in Turner v Ule, 2004: 371–373).

Na drugi strani je Sherif v svojih raziskavah ugotovil, da v situaciji, ki zahteva tekmovalnost in konkurenčnost med skupinama, ti dve skupini razvijeta tudi prav tak odnos. Tedaj se po Sherifovih ugotovitvah pojavi močno favoriziranje lastne skupine pred nasprotno skupino. Posledično se razvije vrsta pozitivnih stereotipov o lastni skupini in negativnih stereotipov o drugi skupini, kar le še pogloblja konflikt (Serif v Ule 2004: 374).

Najpomembnejša točka teorije socialne identitete je, da smo posamezniki nagnjeni k pozitivnem vrednotenju lastne skupine. To nas motivira, da lastnosti svoje skupine opisujemo bolj pozitivno in nato te pozitivne attribute tudi poudarjamo, medtem ko skupino, ki ji ne pripadamo, označujemo negativno (Oktar 2001: 319).

V času krize ali vojne se skupina ne postavlja na boljši položaj samo s pozitivnimi atributi, temveč tudi z negativnimi atributi druge skupine. To strategijo lahko razumemo kot dvakratno »nagrajevanje« lastne skupine. Ne le, da sama sebi pripiše pozitiven atribut, temveč z negativno kategorizacijo druge skupine sama sebi še dodatno zviša lastno pozitivno kategorizacijo.

Gre za vprašanje medijskega diskurza, preko katerega se ustvarjajo pomeni. Pomeni, ustvarjeni preko medijskega teksta, so ključ za razumevanje gradnje

nacionalne identitete ali celo nacionalističnega diskurza. Mediji so lahko tudi sredstvo propagande, s pomočjo katerega se širi in krepi ideologija obstoječega sistema. Časniki in ostali tiskani mediji ideologijo družbe prenašajo preko jezika, pri čemer ne gre za preprosto vprašanje, kaj pišejo, temveč na kakšen način pišejo.

V času vojne ali v krizni situaciji, ki na kakršen koli način ogroža družbo ali njene vrednote, je povezovalna vloga medijev še bolj očitna, saj tedaj mediji skrbijo, da družba ne bi doživela večjih sprememb ali celo razpadla. V tem primeru medij deluje kot propagandno telo, ki vrednote in norme poudarja z namenom, da bo okrepil nacionalno identiteto.

Ena izmed preprostejših definicij propagande je naslednja: *»/propagando bi lahko opredelili kot obliko množičnega komuniciranja, v kateri komunikatorji:*

- a. zavestno in z organiziranim delovanjem*
- b. s pomočjo ideološke rabe jezika*
- c. poskušajo dosežati vnaprej določene (zaželene) oblike mišljenja in vedenja (pripravljenost na delovanje ali delovanje samo)*
- d. ciljnih skupin, ki so določene s cilji in usmerjenostjo propagande.«*
(Splichal v Oblak 1998: 2).

Za propagando je torej značilno, da želimo z njo doseči določeno obliko vedenja in mišljenja pri ciljni skupini, z namenom doseči nek cilj. Jowett in O'Donnell sta propagando definirala kot *»načrtni in sistematični poskus, da se oblikuje percepcija, manipulira kognicija in vedenje, z namenom vzpodbuditi delovanje v skladu s pričakovanji propagandista«* ((Jowett in O'Donnell v McQuail 2005: 529).

Množični mediji so v kriznih časih odlično propagandno telo, saj so edini kanal, preko katerega je mogoče doseči celotno družbo. Njihova prednost je tudi, da se medije brezpogojno sprejema kot zanesljive in verodostojne (glej McQuail 2005). Mediji so v tem primeru tisti, ki prenašajo ideologijo nacionalizma na pripadnike neke družbe.

Nacionalizem po najbolj osnovni definiciji pomeni ideologijo, ki postavlja narod v središče svojega zanimanja in poskuša prispevati k njegovi blaginji: *»ideološko gibanje za doseganje in ohranjanje samostojnosti, enotnosti in identitete prebivalcev, ki po mnenju nekaterih njenih članov tvorijo dejanski ali potencialni 'narod'«* (Smith 2005, 19). Hkrati je pomembno poudariti, da ima nacionalizem največji pomen le kratek čas – v krizah vzpostavljanja naroda, pri osvajanjih, pri grožnjah, sporih zaradi

ozemlja (Kedourie in Freeden v Smith 2005: 38). Prav v kriznih časih je mogoče zaznati tudi eno izmed osnovnih načel osrednje doktrine nacionalizma, kot pravi Smith, da lojalnost narodu presega vse druge lojalnosti (glej Smith 2005).

Ideologija naroda/družbe je prilagodljiv, vendar notranje koherenten sistem prepričanj, verovanj, kategorij in mnenj, s pomočjo katerih posameznik razume in interpretira svet. Tako lahko rečemo, da ideologije predstavljajo nas same, kdo smo, katere so naše vrednote ter kakšen je naš odnos do drugih (glej Sutherland 2005; Otkar 2001). V tem pogledu so ideologije shema, na podlagi katere se družbene skupine same uvrščajo v družbeno strukturo (Van Dijk 1995: 34).

Kot pravi Van Dijk, je ideologija začetna stopnja socialnih reprezentacij, ki so skupne članom določene družbe oz. skupine (glej Otkar 2001). Tu pa se vrnemo na točko socialne kategorizacije in dihotomne razdelitve sveta na skupine in kategorije.

Binarna narava socialne kategorizacije, izpeljane iz teorije socialne identitete, ki sta jo v 70-ih letih razvila Tajfel in Turner, izhaja iz predpostavke, da je svet hierarhično urejen v različne skupine, ki odražajo status in moč nasproti drugim skupinam. Sama socialna kategorizacija poteka v dveh korakih. Prvi korak je posameznikova kognitivna klasifikacija njegovega socialnega sveta na dve nasprotni kategoriji, s pomočjo katerih sebe razlikuje od drugih – svet razdeli na »nas« in »druge«. Drugi korak je pozitivna ocena samega sebe in lastne skupine, pri čemer posameznik predpostavlja, da je njegova skupina presega drugo skupino, in tako postane kategorizacija pristranska (glej Otkar 2001). Pristranskost se opraviči s pomočjo stereotipov, ki so pozitivni za »nas« in negativni za »druge«. Ti stereotipi nam namreč pomagajo, da lažje opravičimo ali celo racionaliziramo svoja negativna občutja do druge skupine, hkrati pa so stereotipi neločljivo povezani z ideologijo »naše« socialne skupine in se izrazijo preko jezika (Stangor v Otkar, 2001: 318). Lahko torej rečemo, da je socialna kategorizacija del naše ideologije, s pomočjo katere opravičujemo lastno pristranskost pri delitvi sveta na »nas« in »druge«.

Mediji oblikujejo diskurz, ki stremi h krepitvi nacionalne identitete. Oblikovanje nacionalne identitete je večfazni proces, pri katerem mediji uporabljajo številne mehanizme. Prvi korak je oblikovanje socialne kategorije, s pomočjo katere se lahko neka družba opredeli kot bistveno drugačna od druge. Drugi korak je integracija socialne kategorizacije v sam jezik, kar pomeni, da mediji socialno kategorizacijo namensko uporabljajo za graditev ideološkega diskurza. Tretji korak je prednostno

tematiziranje kot oblika zavestnega selektivnega podajanja tistih informacij, ki vplivajo na posameznike in družbo, hkrati pa omogočajo usmerjenje javnega mnenja k tistim dogodkom, ki naj bi bili najpomembnejši.

3.3.2 Diskurz v slovenskih medijih

V 80-ih letih prejšnjega stoletja se je s Titovo smrtjo začel propad Jugoslavije. Narodi so postali bolj nacionalistično usmerjeni, pri čemer se niso več ozirali na slogan, ki jih je dolgo povezoval. »Bratstvo in enotnost« sta bila preživeta koncepta. Vsaka skupnost, ki je temeljila na narodnostni pripadnosti, je skušala reaktivirati in ponovno ustvariti nacionalne programe, s katerimi bi si na novo zagotovila občutek nacionalne pripadnosti (Volčič 2005: 289) – seveda s pomočjo medijev. Anderson je v svoji knjigi govoril o naciji kot o skupnosti, kjer se vsi pripadniki med seboj ne poznajo, a se vendar počutijo kot del kolektiva. Razlog za to je Anderson našel v dejstvu, da se je s pomočjo časopisa in tudi romana, ki sta dosegljiva mnogim, ustvarilo zavedanje o redni, anonimni in simultani izkušnji za celotno skupnost nacionalnih bralcev. Simultanost v času in jasno opredeljen nacionalni prostor sta torej pomembna za graditev nacionalne zavesti. Časopisi tako povezujejo med seboj ločene člane skupnosti preko simboličnega diskurza o naciji. Časnik (lahko tudi gledanje televizijskih poročil) torej ostaja eden izmed ključnih elementov, s pomočjo katerih se gradi ideja nacionalne skupnosti (glej Anderson v Volčič 2005).

Ker je morala Slovenija v času osamosvojitve svojo identiteto na novo zgraditi ter utrditi, je to delala, kot temu pravi Volčičeva, na račun negacije Srbije in Jugoslavije. To pomeni, da se je Slovenija distancirala od preteklega režima predvsem s portretiranjem Slovenije kot bolj razvite in civilizirane, hkrati pa se je spremenil tudi njen kulturno-geografski okvir – Slovenija se je začela opredeljevati kot del Zahoda in Evrope, ne več kot del Balkana (glej Volčič 2005).

Slovenci smo postali neodvisni in naša prihodnost je bila usmerjena v Evropo, v zahodni, bolj demokratičen svet. Naši nekdanji »bratje« so postali »drugi«, nezaželeni, slovenska politika pa je postala nestrpna, celo ksenofobična. C. Schmitt je v svojem delu razpravljal o namenu binarne retorike *prijatelj – sovražnik*. Dejal je namreč, da je sovraštvo do sovražnika edini način, kako lahko avtoriteta, tj. politika, pripravi množico na vojno (prav zato se sovražnik uporablja kot oznaka za

»drugega«). Njegova teorija prav tako predvideva, da je razlikovanje »nas« od sovražnika vedno zelo jasno dejanje: *»Besedna zveza prijatelj – sovražnik dobi svoj pravi pomen šele takrat, ko smo soočeni z možnostjo umora. Vojna izhaja iz sovražnika, ker ta predstavlja zanikanje obstoja drugega. Vojna pa je zanikanje sovražnikovega obstoja.«* (obstoja« (Schmitt v Sofradžija 2005: 39).

Slovenija se je ob osamosvojitvi podala na pot, ki ji je bila dotlej še neznana. Postali smo namreč samostojni, dobili smo demokratičen politični sistem, hkrati pa smo bili za ostalo Evropo še vedno Balkanci z negativno konotacijo. Torej smo morali sebe in ostali svet prepričati, da smo bistveno drugačni od narodov nekdanje Jugoslavije. Če smo želeli postati del Evrope, smo morali tudi začeti razmišljati kot Evropejci in predvsem spremeniti diskurz v medijih.

»Medijski diskurz se kaže kot pomemben akter pri konstrukciji nacionalne identitete, medijski teksti pa krepijo podobo, kdo je član določene zamišljene skupnosti in kdo ni njen član. /.../ identiteta se prepozna skozi kategorijo 'drugih', tako medijski teksti pomagajo vzpostavljati identiteto Slovencev prav skozi nenehno poudarjanje Neslovencev, ki so v slovenskem državotvornem diskurzu postali tisti pomembni »drugi«, brez katerih niti »nas-Slovencev« ne bi bilo.« (Pušnik 1999: 806). Poudarjanje podobnosti med Slovenijo ter Evropo in Zahodom je imelo eno izmed odločilnejših vlog pri kultiviranju nacionalnega spomina. Mediji so postopoma popolnoma redefinirali »našo skupnost«, saj naj bi se v njih pojavljali implicitni hujkaški diskurzi za Evropo in proti Jugoslaviji (ali vsaj proti njenim ostankom), kar se je kazalo bodisi v popolni odsotnosti tem o Jugoslaviji bodisi v zoperstavljanju Jugoslaviji in vsemu, kar je z njo povezano (Pušnik 2004: 685).

Mediji niso odporni na ideološko polarizacijo med »nami« in »drugimi«, še posebej takrat ne, ko se dogajajo politične in družbene spremembe, med katere zagotovo spada tudi vojna. Tako na primer Michael Traber pravi, da imamo ljudje kot družbena bitja osnovno potrebo po pripadanju družini, skupnosti, naciji, ki jo pomagamo soustvarjati (Traber 1995: 22). Zaradi želje po pripadnosti določeni nacionalnosti oz. nacionalni državi posamezniki nacionalno identiteto in patriotizem gradijo tudi na podlagi laži, zavajanj in stereotipizacij »drugega«, ki jim jih ponujajo mediji (Traber, 1995: 24).

4 EMPIRIČNI DEL: SLOVENSKI MEDIJI V JUGOSLOVANSKI KRIZI – ODNOS MED MEDIJI, POLITIKO IN JAVNIM MNENJEM

4.1 Opredelitev raziskovalnega problema

Osnovni raziskovalni problem diplomskega dela je, ali so mediji in politiki pri oblikovanju nove slovenske nacionalne identitete s pomočjo nacionalističnega diskurza vplivali na *Slovensko javno mnenje*.

Teza je, da so mediji in politiki za izgradnjo nove nacionalne identitete v času jugoslovanske krize uporabljali socialno kategorizacijo za ustvarjanje razlik med »namik« in »drugimi«. Prednostno tematiziranje o temah, ki so lahko poudarile razlike oz. podobnosti med tema dvema kategorijama je usmerjalo javnost, da o teh temah ni začela le razmišljati, temveč da je tudi povzela novo nacionalno identiteto in s tem referenčni okvir, ki ji ga je ponujal medijski in politični diskurz. Ustvarjanje nove nacionalne identitete je ključno povezano z medijsko in politično pozornostjo do te teme, ki pa jo mediji ustvarili subtilno – s pomočjo nacionalističnega diskurza, ki deli svet na »nas« in »druge«. Kategorije, kdo je podoben »nam« in je zato del »nas« ter kdo je od »nas« bistveno drugačen, se lahko nenehno spreminjajo, saj nacionalna identiteta ni trdna kategorija, temveč se, kot pravi Pušnikova, nenehno vzpostavlja in na novo definira (glej Pušnik 1999: 797). V času osamosvajanja Slovenije se je ideologija spremenila, saj smo želeli Slovenci postati samostojni, hkrati pa smo si prizadevali biti del mednarodne skupnosti in ne več ogromne federacije, ki nas je čedalje bolj omejevala in dušila. Mediji so kot ključni posredniki ideologije skušali oblikovati novo nacionalno identiteto na podlagi razlik. Pri analizi tega dogajanja nas bo vodila teza, da smo po razpadu Jugoslavije Slovenci ustvarjali novo nacionalno identiteto, utemeljeno na dejstvu, da je naš nekdanji »brat« postal naš »sovražnik« oz. tisti, ki ne pripada več »nam«. Zato pričakujemo, da se bo vrednotenje narodov bivše Jugoslavije izkazalo kot manj pozitivno in da bo obenem vrednotenje Evrope in mednarodnih organizacij bolj podobno vrednotenju samih Slovencev, še posebej od leta 1997 dalje, ko smo se začeli intenzivno pripravljati na vstop v EU in NATO.

Vpletenost Slovenije v izbrano dogajanje je pomembna, saj vpliva na izbor tem tako v medijih kot tudi na izbor tem v političnih razpravah. Z večjo vpletenostjo

se namreč okrepi tudi potreba po izgradnji pozitivne nacionalne podobe. Neposredna vpletenost v dogodek vpliva na stopnjo nacionalističnega diskurza. Tako je mogoče pričakovati, da z večjo vpletenostjo pozitivno vrednotenje »nas« narašča, vrednotenje »drugih« pa je manj pozitivno od našega. Referenčni okvir umeščanja Slovenije v medijsko in politično realnost se z oddaljevanjem od osamosvojitve leta 1991 nagiba k »evropski podobi«. To je obdobje, ko smo Slovenci skušali prevzeti novo nacionalno identiteto in se vključiti v skupino nam podobnim, torej v skupino ki je združevala predvsem Evropo in NATO.

4.2 Opredelitev spremenljivk

Za raziskovanje stopnje nacionalističnega diskurza bomo uporabili dve spremenljivki in jih analizirali v treh različnih diskurzih.

Spremenljivka: Vrednotenje »Nas«

Vrednotenje »Nas« so vrednostne sodbe, ki določajo stopnjo nacionalističnega diskurza o »nas«. So vse vrednostne sodbe, ki so bile zapisane v besedilih ali pa so bile rezultat odgovorov v SJM o »nas« in se nanašajo na vse objekte percepcije, ki predstavljajo slovenski narod – na slovensko vojsko, slovenske politike, slovenske civiliste ipd.). Lahko so pozitivne ali negativne.

Indikator spremenljivke so pozitivni in negativni atributi, ki kažejo na intenzivnost nacionalističnega diskurza o »nas«.

Spremenljivka: Vrednotenje »Drugih«

Vrednotenje »Drugih« so vrednostne sodbe, ki določajo stopnjo nacionalističnega diskurza o »drugih«. So vse vrednostne sodbe, ki so bile zapisane v besedilih ali pa so bile rezultat odgovorov v SJM o »drugih« in se nanašajo na vse objekte percepcije, ki so pripadniki bivših narodov SFRJ, kot tudi na države članice Evropske unije in ZDA.

V našem primeru so »Drugi«:

- Hrvati,
- Srbi,
- Albanci,
- Bošnjaki,

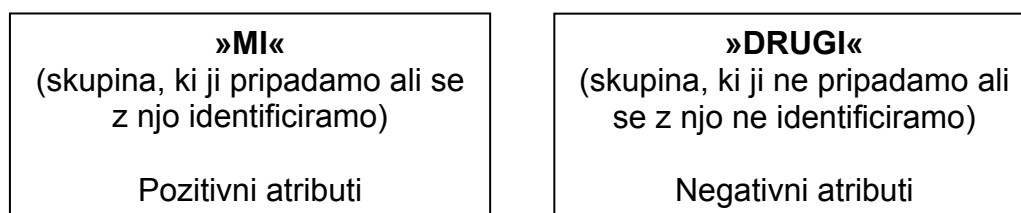
- Makedonci,
- Evropska unija (države članice in službe Evropske unije),
- ZDA,
- mednarodne organizacije.

Indikator spremenljivke so pozitivni in negativni atributi, ki kažejo na intenzivnost nacionalističnega diskurza o »drugih«. »Drugih« nismo analizirali skupaj, temveč smo analizirali vsakega akterja posebej (glej poglavje 5).

Indikator obeh spremenljivk je atribut, ki je pripisan posameznim akterjem. Attribute bomo razdelili na pozitivne ali negativne, pri čemer se bomo držali dihotomne delitve na »Nas« in »Druge«.

Podobno bipolarno shemo je predlagal Musek, ko je zapisal, da »prijatelje« označujemo s pozitivnimi atributi, »sovražnike« pa z negativnimi. *»Kdo bo glede na to shemo identificiran kot »sovražnik«, je odvisno od okoliščin. To je najbolj variabilen del sheme. »Prijatelj« je bolj definiran: to je v vsakem primeru pripadnik skupine, s katero se tudi mi sami lahko identificiramo, ali nam je psihološko blizu na kakšen drug način.«* (Musek v Turnšek, 2005: 35–36).

Shema 4.1: Dihotomna delitev »nas« in »drugih«

Pri raziskovanju odnosa med mediji, politiko in javnim mnenjem se bomo osredotočili na tri dogodke iz časa jugoslovanske krize, in sicer iz treh različnih časovnih obdobjih:

- a) na slovensko vojno za osamosvojitve – junij/julij 1991,
- b) na napad na tržnico v Sarajevu – februar 1994,
- c) na kriza na Kosovu – marec 1999.

4.2.1 Diskurz v medijskem poročanju

Gre za sliko, ki so jo mediji ponujali javnosti. V tem diskurzu se je lahko odražalo poudarjanje nacionalne identitete v poročanju – bolj kot se mediji posluževali kategorizacije za vzpostavitev dihotomnega odnosa »mi« in »drugi«, posledično bolj je opazen nacionalizem kot podlaga za nacionalistični diskurz o posameznem subjektu/ akterju. Nacionalistični diskurz je konstrukt in ga kot takega ni mogoče neposredno meriti, zato smo ga opazovali s pomočjo dveh spremenljivk.

Del predmeta analize za empirični del – medijsko poročanje – smo zbrali v okviru raziskovalnega projekta, ki smo ga izvedli v okviru mednarodnega seminarja *The Information Wars in the Balkans since 1991, Vienna, July 19th–20th 2004*.

V tej raziskavi smo analizirali časopisne članke, ki so obravnavali katerega izmed treh izbranih dogodkov. Prvi del je obsegal kvantitativno analizo člankov, ki pa za diplomsko delo ni relevanten.

Pomembnejši je kvalitativni del analize, ki smo jo opravili v okviru mednarodne raziskave, v katerem smo s pomočjo Osgoodove metode analize vrednostno določenih trditev določili obravnavane članke.¹¹ Ta analiza nam bo pomagala določiti medijsko vrednotenje posameznih akterjev pri izbranih dogodkih.

Prvi korak pri analizi je bilo oblikovanje seznama akterjev¹², v katerem smo natančno določili vse spremenljivke. Nato smo izbrali, kateri članki so primerni za analizo. To smo naredili tako, da smo si zamislili dva kriterija, ki sta morala biti izpolnjena, da smo članek upoštevali:

1. članek je moral biti v povezavi z izbranim dogodkom,
2. članek je moral biti objavljen v izbranem časovnem obdobju.

Na koncu smo te članke tudi analizirali.

4.2.2 Diskurz v političnih razpravah

Gre za razprave, ki so jih vodili v Državnem zboru RS, kadar je šlo za dogodke, ki so lahko na kakršen koli način vplivali na delovanje ali obstoj države. Te razprave so odraz političnih prepričanj posameznih parlamentarcev, ki pa naj bi

---

¹¹ Pri analizi podatkov nam je pomagalo 11 enajst študentov komunikologije, tTeoretsko-metodološke smeri, ki so tako opravljali to delo kot delo obveznoe praksoe: Maja Bizjak, Natalija Brumec, Tanja Čermelj, Martina Čiković, Manca Dolenc, Damir Ilič, Andreja Jagrič, Kristina Jurjevec, Katja Pušnik, Anja Šemenko in Maja Špindler. Končno številoVseh koderjev je bilo 14štirinajst, saj smo tudi vodje raziskovalnega projekta sodelovalie pri analizi.

¹² Seznam akterjev je v prilogi.

predstavljali širšo družbo, saj so bili izvoljeni s pomočjo ljudstva (torej vseh, ki imajo volilno pravico in ki so se udeležili volitev). Ker je funkcija DZ in njegovih odločitev bistvena za državnost in delovanje države, lahko pričakujemo, da tako kot mediji v izjemnih situacijah uporabljajo nacionalistični diskurz, saj lahko le tako zagotovijo zavedanje javnosti o pomenu nacionalne identitete. Iz tega razloga je tudi tu nacionalistični diskurz umeščanja konstrukt, ki smo ga opazovali s pomočjo dveh spremenljivk.

Drugi del predmeta analize predstavljajo torej zapisi državnozbornih sej. Te smo zaradi dveh razlogov omejili na trimesečno obdobje, ki je sledilo omenjenemu dogodku:

1. Zasedanja državnega zbora so napovedana in sklicana vnaprej. V primeru izrednega dogodka, ki lahko bistveno vpliva na delovanje države, skličejo izredno sejo, na kateri o tem dogodku razpravljajo, vendar tudi ta seja poteka z določenim časovnim zamikom. Zato smo za analizo izbrali zgolj tiste seje, ki so potekale v trimesečnem časovnem obdobju v času od prvega dne izbranega dogodka.
2. Za trimesečno obdobje smo se odločili tudi zato, ker želimo ugotoviti, kolikšen je vpliv medijev na politiko ter obratno, zato je smotrno izbrati časovni interval, v katerem so vplivi (če sploh obstajajo) še lahko opazni.

4.2.3 Ankete Slovenskega javnega mnenja

Ankete Slovenskega javnega mnenja¹³ so tretja enota vzorčenja. S pomočjo anketnih vprašanj so raziskovali, kakšen odnos imajo anketiranci do posameznih akterjev. V odgovorih anketirancev, v katerih so ti svoj odnos izrazili, se razkriva nacionalistični diskurz. Nacionalistični diskurz umeščanja je konstrukt, ki ga ni mogoče neposredno meriti, zato smo ga opazovali s pomočjo dveh spremenljivk.

Tretji del predmeta analize so torej izbrana vprašanja iz raziskav Slovenskega javnega mnenja, ki so jih postavljali anketirancem v obdobju desetih let – od leta 1991 do leta 1999. Na podlagi že izvedenih anket bomo skušali ugotoviti, ali se je trend vrednotenja akterjev v medijskem poročanju in državnozbornih sejah odražal v vprašanjih in odgovorih v anketah SJM.

---

¹³ V nadaljevanju bomo uporabljali kratico SJM.

Na svoje poglavitno raziskovalni problem bomo skušali odgovoriti za vsako leto posebej, saj:

1. je bilo število člankov, političnih razprav in anketnih vprašanj ob posameznem dogodku različno;
2. se izbrana časovna obdobja predmetov analize se razlikujejo
3. je bila stopnja vpletenosti pri izbranih dogodkih različna:
  - V vojni za osamosvojitve Slovenije smo bili – razumljivo – najbolj dejavni, saj je to čas boja za svobodno državo.
  - V napad na sarajevsko tržnico nismo bili neposredno vpleteni. Naša vpletenost je bila posredna, in sicer preko pomoči beguncem iz obleganih krajev.
  - V krizi na Kosovu prav tako nismo neposredno sodelovali. Pomagali smo pa zvezi NATO z omogočanjem preletov njenih bombnih letal preko slovenskega zračnega prostora ter s podporo mednarodni skupnosti, ki se je odločila za omenjeni oster ukrep, s katerim je želela dokončno ustaviti vojno na tem delu Balkana.

4.3 Enote vzorčenja

a) mediji

Enota vzorčenja je časopisni članek v slovenskem dnevnom oziroma tedenskem tisku. Zajeti članki so bili izbrani iz:

1. *Dela*,
2. *Dnevnika*,
3. *Mladine*.

Iz teh publikacij smo izbrali članke, v katerih so vsaj enkrat omenili naslednje dogodke:

1. vojno za neodvisnost Slovenije (25. 6. 1991–6. 7. 1991),
2. krizo v Sarajevu – napad na bosansko tržnico (1. 2. 1994–26. 2. 1994),
3. krizo na Kosovu (1. 3. 1999–31. 3. 1999).

Dogodke smo izbrali na podlagi medijsko odmevnega dogodka, v katerega so bili vsaj enkrat vpleteni vsi narodi bivše Jugoslavije. Ker so bili podatki iz medijev zbrani za namen konference »*Information Wars in the Balkans*«, smo morali izbrati dogodke, o katerih so poročali vsi narodi bivše Jugoslavije in v katere je bila vsaj

enkrat vpletena vsaka izmed strani, saj smo na tej konferenci skušali ugotoviti razlike v poročanju posameznih nacionalnih medijev.

Skupno vsem trem dogodkom je, da gre za vojne dogodke. Leta 1991, ko je Slovenija razglasila svojo neodvisnost, je prišlo do konflikta med Slovenijo ter vodstvom SFRJ in JLA. Srbija je kot glavni nasprotnik slovenske osamosvojitve skušala z vojaško agresijo zaustaviti proces priznanja Slovenije kot neodvisne države. Hrvaška v ta spor ni bila vpletena. Njen boj s Srbijo se je začel septembra 1991, ko se je iztekel trimesečni moratorij, na katerega je Hrvaška pristala in s katerim so začasno ustavili proces njenega osamosvajanja.

Leta 1994 se je zgodil napad na sarajevsko tržnico. Na Sarajevo so dnevno padale granate, katerih žrtve so bili predvsem civilisti. Sprte so bile tri strani, srbska, hrvaška in bosanska, vendar se pri samem napadu na tržnico ni vedelo, kdo je odgovoren za pomor civilistov, ki so čakali v vrsti za kruh. Dogodek predstavlja vrhunec vojne v Bosni in Hercegovini, saj je po njem NATO zagrozil srbski strani z napadom, če ne bodo popustili obroča okoli Sarajeva, kar so Srbi tudi storili.

Leta 1999 je kriza na Kosovu dosegla vrhunec. Od nekdanje Jugoslavije so ostale le še ruševine, vojni ni bilo videti konca, srbske strani pa so skušale obdržati tisto, kar je še ostalo. Vendar Albanci na Kosovu niso želeli ostati pod okriljem Miloševića in njegove države; zahtevali so avtonomnost. Sprti strani je skušala pomiriti mednarodna skupnost, vendar pri tem ni bila uspešna, saj je bil Miloševićev režim trd in neizprosen. Ko sta mednarodna skupnost in Evropa ugotovili, da na Balkanu še dolgo ne bo miru, sta se odločili za skrajni ukrep. NATO je marca 1999 izvedel bombni napad na Beograd, saj so menili, da lahko zgolj z grobo zaustavitvijo Miloševićevega režima končajo balkansko, skoraj deset let trajajočo vojno.

b) zapisi sej

Enota vzorčenja je zapis posamezne seje Državnega zbora¹⁴, v kateri so obravnavali naslednje dogodke¹⁵:

---

¹⁴ Leta 1991 smo imeli v Sloveniji tri ločene zборе, ki so zasedali vsak posebej, hkrati pa so imeli tudi skupna zasedanja, kadar so morali obravnavati teme, pomembne za delovanje države. Tako smo imeli:

- a) Družbenopolitični zbor,
- b) Zbor združenega dela,
- c) Zbor občin.

Enota vzorčenja je bil dejansko zapis posamezne Skupne seje vseh zborov, vendar pa bomo v nadaljevanju vse analizirane seje imenovali »imenovala zapisi sej DZ«.DZ. Uradno je sicer DZ RS

1. neodvisnost Slovenije (25. 6. 1991–25. 8. 1991),
2. krizo v Sarajevu – napad na bosansko tržnico (1. 2. 1994–1. 4. 1994),
3. krizo na Kosovu (1. 3. 1999–1. 5. 1999).

c) rezultati raziskav SJM

Raziskave smo izvedli na reprezentativnem vzorcu polnoletnih državljanov Republike Slovenije. Za proučevanje sprememb v javnem mnenju o umeščanju »nas« in »drugih« smo si izbrali časovno obdobje od junija leta 1991 do aprila 1999, ker smo tako lahko s pomočjo časovne vrste spremljali morebitne spremembe Slovenskega javnega mnenja.

4.4 Enota analize

a) besedila¹⁶

Enota analize so vrednostno določene trditve v besedilih o »nas« in »drugih« z enim objektom percepcije, pri čemer gre za razlikovanje med:

- »mi« so vsi objekti percepcije, ki predstavljajo slovenski narod – Slovenci, slovenski politiki, slovenski mediji itd.,
- »drugi« so vsi objekti percepcije, ki predstavljajo ostale narode nekdanje SFRJ in akterje v mednarodni skupnosti – srbski politiki, hrvaška vojska, Evropska skupnost, Albanci, svetovni politiki itd.

b) raziskave SJM

Enota analize so vrednostno usmerjena vprašanja o »nas« in »drugih« z enim objektom percepcije, pri čemer gre za razlikovanje med:

- »mi« so vsi objekti percepcije, ki predstavljajo slovenski narod – Slovenci, slovenski politiki, slovenski mediji itd.,

---

začel delovati šele po volitvah leta 1992, ko se je iztekel mandat predhodnemu zboru, zboru, ki je bil izvoljen še v času Socialistične Republike Slovenije.

¹⁵ Pri zapisih DZ smo obravnavo izbranih dogodkov v DZ iskali v časovnem obdobju treh, mesecev. Tako smo se odločili, odločila, ker so redna zasedanja DZ napovedana vnaprej – z datumom in namenom zasedanja; tudi ob izrednem sklicu zasedanja DZ je potrebno upoštevati časovni zamik od sklica do dejanskega zasedanja.

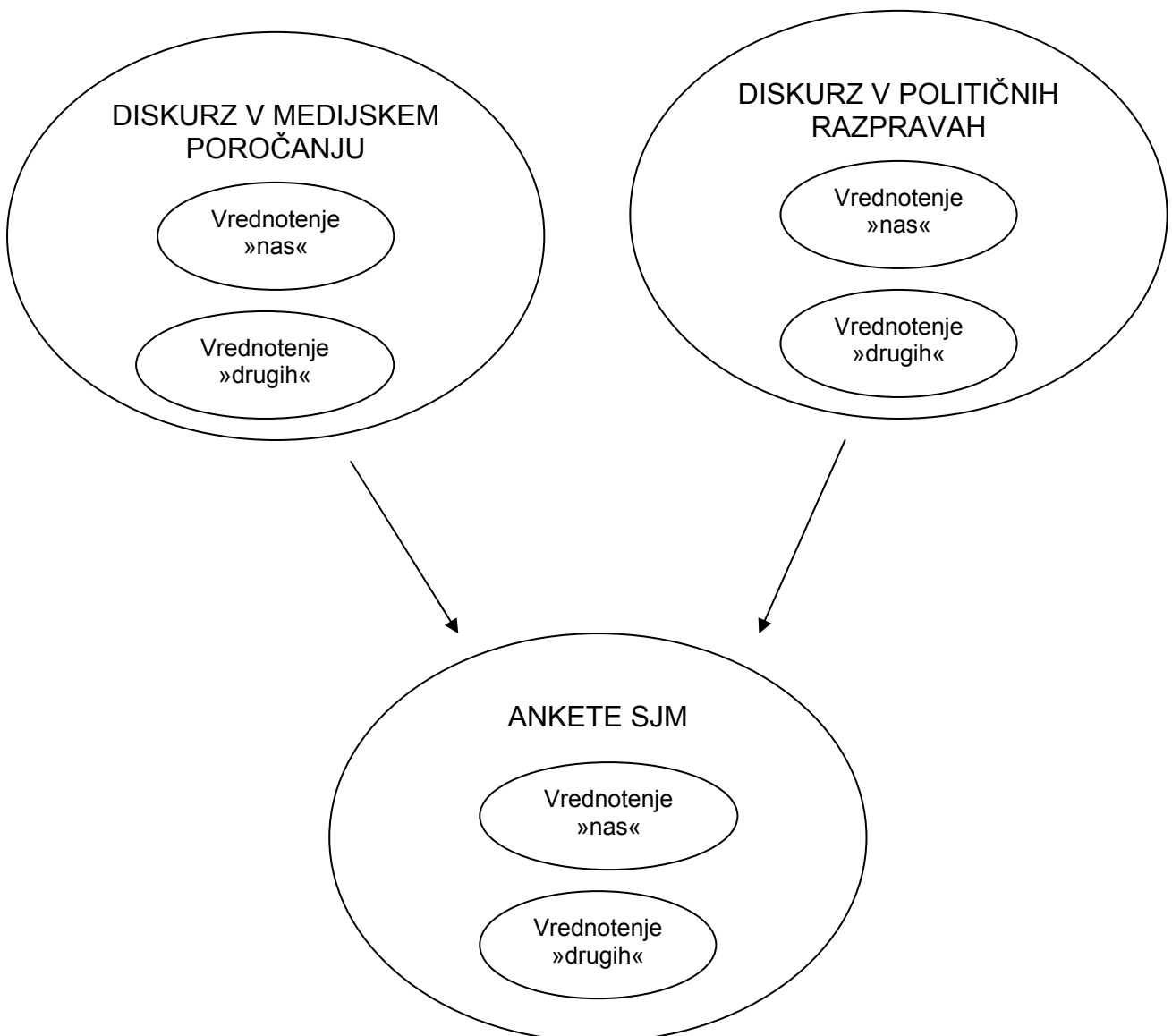
¹⁶ Besedila predstavljajo enovito skupino, v kateri so tako transkripti političnih razprav kot tudi časopisni članki. Besedila so zapisani teksti, ki smo jih analizirali. Za analizo enot vzorčenja (časopisnih člankov in političnih razprav) smo uporabili enako operacionalizacijo, zato smo ti dve enoti zaradi lažjega razlaganja združili.

- »drugi« so vsi objekti percepcije, ki predstavljajo ostale narode nekdanje SFRJ in akterje v mednarodni skupnosti – srbski politiki, hrvaška vojska, Evropska skupnost, Albanci, svetovni politiki, itd.

Vrednostno usmerjena so vsa vprašanja, pri katerih je mogoče ločiti med pozitivnim in negativnim vrednotenjem določenega akterja.

4.5 Raziskovalni model – grafični prikaz

Slika 4.1: Raziskovalni model

4.6 Operacionalizacija

V prvem delu analize, v katerem bomo proučevali medijsko in politično vrednotenje, bomo uporabili analizo vrednostno določenih trditev, ki so jo razvili Charles E. Osgood, Sol Saporto in Jun C. Nunnally (1956), ki pa smo jo za potrebe svoje raziskave preoblikovali in prilagodili.

4.6.1 Analiza besedil

Naša izbrana metoda za besedila (časopisne članke in politične razprave) je bila Osgoodova, Saportova in Nunnallyjeva analiza vrednostno določenih trditev, ki je bila zasnovana za proučevanje vrednostno določenih povedi. Vse povedi, ki jih po tej metodi analiziramo, lahko parafraziramo v eno izmed naslednjih oblik:

1. objekt stališča / konektor / izraz z občim pomenom

Ali

2. objekt stališča 1 / konektor / objekt stališča 2¹⁷

Osgoodova analiza vrednostno določenih trditev temelji na razlikovanju dveh temeljnih elementov v besedilu. To so objekti percepcije/objekti stališča¹⁸, ki ponavadi predstavljajo individualne entitete, kot so na primer posamezniki, kraji, države, ustanove ipd., torej vse, kar ima lastno ime. Vrednostne sodbe o objektih percepcije se od posameznika do posameznika razlikujejo, medtem ko je variabilnost občih pomenov v času in med različnimi uporabniki jezika minimalna. Pri občih pomenih je Osgooda zanimala pomenska dimenzija »dobro – slabo«, ki naj bi bila tudi splošno določljiva.

Pari objektov percepcije in/ali občih pomenov so s pomočjo vezalnikov med seboj povezani v trditve. Obenem ta metoda namreč predpostavlja, da je vrednostno določene diskurze mogoče prevesti v trditve, ki jim je mogoče določiti usmerjenost povezave, torej, ali trditev povezuje ali ločuje dva objekta percepcije (oz. objekt percepcije in obči pomen). Poleg usmerjenosti naj bi bilo mogoče vrednotiti tudi

---

¹⁷ Kadar je objekt percepcije en sam, gre za direktno vrednotenje. Kadar sta objekta percepcije dva, gre običajno za indirektno vrednotenje. Prvi pomenski objekt je nosilec dogajanja ali stanja, drugi pomenski objekt pa dopolnjuje besedno zvezo glede na prvi pomenski objekt- odnos med njima je načeloma usmerjen. *Srbi so napadli Sarajevo* ni enako kot *Sarajevo je napadlo Srbe*. V tem primeru je vrednoten zgolj prvi pomenski objekt. Izjema so povedi, ki se nanašajo na vzajemne odnose, zato tedaj vrednotimo oba pomenska objekta. *Hrvaška se razume s Slovenijo* je enako kot *Slovenija se razume s Hrvaško*.

¹⁸ V nadaljevanju bomo ponekod uporabljali kratico OP za objekt percepcije.

intenzivnost med objekti percepcije (oz. med objektom percepcije in občim pomenom) (Splichal 1990: 109).

Osgoodova metoda ima torej dve osnovni izhodišči:

1. Z logično uporabo jezika je mogoče ločiti objekte percepcije od občih pomenov. Objekti percepcije so določeni s svojo lastno entiteto, njihovo vrednotenje pa je odvisno od okoliščin in posameznika. Obči pomeni se med seboj toliko ne razlikujejo, saj so prav ti pomeni nujni za sporazumevanje posameznikov, ki uporabljajo določen jezik. Interpretacija občih pomenov je zato bolj uniformna in enotna. Tako se na primer uporabniki in govorniki slovenskega jezika strinjajo (vsaj v večini), da je »zlo« nekaj slabega oz. negativnega, medtem ko so »dobri nameni« nekaj pozitivnega oz. dobrega.
2. Z logično uporabo jezika je mogoče določiti, kako intenziven je odnos med dvema objektoma percepcije oz. objektom percepcije in občim pomenom. Tako naj bi uporabniki jezika lahko določili smer povezanosti (povezovalno ali ločevalno), obenem pa naj bi bilo mogoče določiti tudi intenzivnost te povezave. Na tem mestu je smiselno opozoriti, da smo pri sami analizi upoštevali zgolj prvo izhodišče, saj se je izkazalo, da smo se koderji strinjali glede smeri povezanosti, ne pa tudi glede intenzivnosti.¹⁹

Metodo analize vrednostno določenih trditev v časopisnih člankih smo izvedli s pomočjo naslednjih korakov:

1. Določili smo poglobitve akterje, ki smo jih zapisali na seznam vseh relevantnih akterjev, koderji pa smo s pomočjo tega seznama kodirali povedi.
2. Ko smo prepoznali in izolirali akterje/objekte percepcije, smo morali ugotoviti, ali so ti akterji/objekti percepcije vrednoteni.

---

¹⁹ To izhodišče smo morali pri nadaljnji analizi opustiti, saj se je izkazalo, da se niti trije koderji, ki smo intenzivno brali izbrane članke, članki, nismo strinjali glede intenzivnosti povezave v njih, člankih. Stopnja strinjanja je bila minimalna oz. nična. To lahko razlagamo z dejstvom, da je Osgood svojo metodo merjenja intenzivnosti izvajal v angleškem jeziku s študenti angleškega jezika, mi pa smo analizirali tekste v slovenskem jeziku in s študenti študijske smeri Medijskih in komunikacijskih študij. Strinjanje je bilo dovolj visoko pri dihotomnih konektorjih - slab/ dober, prijazen/ neprijazen, svetnik/baraba, pri intenzivnosti pa se je izkazalo, da vseh konektorjev ni mogoče stopnjevati ali pa tega stopnjevanja ni mogoče uporabiti kot neko univerzalno pravilo. Splichal je to lepo ponazoril s primerom: »/.../ za nekoga 'najbolj nežen'nežen« lahko pomeni 'najboljši', »najboljši«, za drugega le 'dober', »dober«, za tretjega pa to sploh ni vrednota.« (v Splichal, 1990: 82). Zato smo se odločili, da bomo pri nadaljnjem raziskovanju upoštevali le smer povezanosti, ne pa tudi intenzivnosti povezanosti.

3. Če so bili akterji vrednoteni, smo merili tri spremenljivke. Za svojo analizo smo uporabili zgolj prvo, ki je bila nacionalna pripadnost²⁰. Za lažjo ponazoritev kodiranja je tu nekaj primerov:

Tabela 4.1: Primer kodiranja prepoznanih objektov percepcije

Primer OP	Nacionalna pripadnost
Slovinci	01 – za slovensko
hrvaška vojska	03 – za hrvaško
Beograd	04 – za srbsko
Milan Kučan	01 – za slovensko
evropski politiki	13 – za evropsko, EU
Zahodni mediji	12 – za Zahod

4. Naslednji korak smo uporabili zgolj pri analizi medijskih člankov, saj smo podatke o državnozborskih sejah pridobivali sami, brez pomoči koderjev. Nato smo določili strinjanje med posameznimi koderji. Pred kodiranjem smo vsi koderji opravili 20-urno učenje kodiranja, pri čemer smo se poučili, kako prepoznati in izolirati objekte percepcije in konektorje. Potem smo naredili test strinjanja koderjev glede prepoznavanja objektov percepcije in smeri povezanosti med njimi oz. med objektom percepcije in občim pomenom. *Indeks strinjanja* smo izračunali na podlagi desetih člankov, ki smo jih analizirali vsi koderji (štirinajst koderjev je torej kodiralo iste članke, nato pa smo izračunali indeks).²¹ Formula za izračun *indeksa strinjanja* je:

$$I=2 * OP_{1,2} / (OP_1 + OP_2)$$

OP₁ je število objektov percepcije, ki jih je prepoznal in izoliral prvi koder. OP₂ je število objektov percepcije, ki jih je prepoznal in izoliral drugi koder. OP_{1,2} je število objektov percepcije, ki sta jih prepoznala in izolirala oba koderja. OP_{1,2}

²⁰ Spremenljivka nacionalnost je obsegala sledeče kategorije: 01 – slovensko, 02 – TO, 03 – hrvaško, 04 – srbsko, 05 – bosansko, 06 – muslimansko, 07 – bosanski Srbi, 08 – Sarajevo, 09 – Kosovo, 10 – albansko, 11 – Svet, 12 – Zahod, 13 – evropsko, EU, 14 – ZDA, 15 – ZN, 16 – UNPROFOR, Unprofor, 17 – NATO, 18 – Vatikan, 19 – Rusija, 20 – Francija, 21 – Italija, 22 – ostale države, 23 – Kitajska, 24 – arabske države, 25 – pokol na sarajevski tržnici, 26 – Balkan, 27 – JLA, 28 – OVSE, 29 – Nemčija, 30 – Anglija, 31 – Jugoslavija, 32 – makedonsko. Ostali dve spremenljivki *kolektivnost/individualnost* ter *posameznik/družbena skupina* smo iz nadaljnje analize izločili, saj je bila njuna pojavnost preredka. Primeri kodiranja ostalih dveh spremenljivk so v Prilogi B.

²¹ V časniku *Delo* smo analizirali štiri članke: dva iz leta 1991, enega iz leta 1 v letu 1994 ter enega iz leta 1 v letu 1999. V 1999; časniku *Dnevnik* smo prav tako analizirali štiri članke: dva iz leta 2 v letu 1991, enega iz leta 1 v letu 1994 in enega iz leta 1 v letu 1999. V 1999; tedniku *Mladina* smo analizirali dva članka: enega iz leta 1991 ter enega iz leta 1999.

je pomnožen s številom 2, saj je to minimalno število objektov percepcije pri dveh, torej obeh koderjih. Na primer:

Koder številka 1 je prepoznal 18 OP, ki smo jih dali v kategorijo »Mi«, obenem pa je prepoznal 77 OP kot prijatelje, 38 pa kot sovražnike. Koder številka 2 je prepoznal 26 OP v kategoriji »Mi«, 91 OP je izoliral kot prijatelje, 33 pa kot sovražnike. Minimalno število strinjanjaj med obema koderjema je tako $18 + 77 + 33$, *indeks strinjanja* pa $I = 2 * 128 / (133 + 150) = 0,90$.

Izkazalo se je, da smo imeli koderji zelo visok indeks strinjanja pri prepoznavanju objektov percepcije, saj je bil minimum strinjanja 0,76, maksimum 0,99, povprečje pa je bilo 0,89.²²

Časopisne članke smo analizirali tako, da je vsak koder dobil naključno izbrane članke, vendar jih je vsak izmed koderjev analiziral približno enako število. V tabeli 4.2 je mogoče razbrati število analiziranih strani in člankov za vsako leto in za vsak časnik posebej.

Tabela 4.2: Število analiziranih člankov v letih 1991, 1994 in 1999

Ime časnika/ Leto	<i>Delo</i>		<i>Dnevnik</i>		<i>Mladina</i>		Skupaj	
	Število strani	Število člankov	Število strani	Število člankov	Število strani	Število člankov	Število strani	Število člankov
1991	90	682	67	494	57	44	214	1220
1994	22	99	21	64	5	8	48	171
1999	48	124	36	82	22	20	106	226
Skupaj	160	905	124	640	84	72	368	1617

z 1617 člankov smo koderji izolirali in analizirali 11.907 vrednostnih sodb o različnih objektih percepcije – glej tabelo 4.3.

²² Pri tem je potrebno poudariti, da smo tako visoko stopnjo strinjanja dosegli tudi zaradi rekodiranja akterjev. Tako smo vse akterje na prvem nivoju rekodirali na dve skupini – na »Nas« in »Druge«. V skupino »Nas« smo uvrstili vse, kar je bilo slovensko oz. je bilo neposredno v povezavi s slovenskim narodom, v skupino »Druge« pa smo uvrstili vse ostale akterje oz. smo jih delili na skupino, ki je obsegala narode nekdanje Jugoslavije, in na skupino vseh preostalih akterjev. V nasprotnem primeru se je izkazalo, da je stopnja strinjanja še vedno visoka, visoko, vendar ne dovolj, da bi bili dobljeni rezultati zanesljivi.

Tabela 4.3: Število prepoznanih vrednostnih sodb

Ime časnika/ Leto	<i>Delo</i>	<i>Dnevnik</i>	<i>Mladina</i>	Skupaj
	Število vrednostnih sodb	Število vrednostnih sodb	Število vrednostnih sodb	Število vrednostnih sodb
1991	3970	3028	688	7686
1994	776	622	31	1429
1999	1346	1234	212	2792
Skupaj	6092	4884	931	11.907

Za raziskovanje politične realnosti smo prav tako uporabili Osgoodovo analizo vrednostno določenih trditev. Naša enota vzorčenja je bila zapis seje, ki so jo vodili v Državnem zboru v izbranem časovnem obdobju.

Ti podatki so bili zbrani naknadno ob izdelavi diplomskega dela. Pridobili smo jih v arhivu Državnega zbora, nekaj sej pa je bilo dostopnih preko spleta oz. v elektronski obliki. Pri analizi smo uporabili enako kodirno knjigo, prav tako je analiziranje potekalo po istih principih, kot smo jih uporabili pri določanju časopisnih člankov. Seje, ki so bile izbrane za analizo, so morale izpolnjevati dva kriterija:

1. Na seji so morali obravnavati temo, ki je bila povezana z izbranimi dogodki (osamosvojitvijo Slovenije, pomočjo beguncem s Kosova, Bosne ipd.)
2. Seja je morala potekati v izbranem časovnem obdobju.

Tabela 4.4: Število analiziranih državnozborni sej in število analiziranih vrednostnih sodb

Seja Leto	21. seja 1991	23. seja 1991	24. seja 1991	25. seja 1991	33. seja 1999	35. seja 1999	Skupaj
Število strani	64	48	23	48	12	9	204
Število vrednostnih sodb	94	182	33	157	63	56	585

Kot vidimo v tabeli 4.4, je število strani in število vrednostnih sodb pri zapisih sej Državnega zbora bistveno manjše kot pri časopisnih člankih. Eden izmed razlogov je tudi ta, da leta 1994, ko se je zgodil napad na bosansko tržnico, naši politiki o tej temi niso razpravljali, vsaj v izbranem časovnem obdobju ne (to pomeni,

da v treh mesecih od izbranega dogodka ni bilo nobene seje, ki bi specifično obravnavala pokol na sarajevski tržnici).

4.6.2 Raziskovanje Slovenskega javnega mnenja

Za analizo Slovenskega javnega mnenja smo uporabili že obstoječe raziskave iz obdobja med letoma 1991 in 1999. Pri analiziranju smo izbrali zgolj tista vprašanja, ki smo jih lahko opredelili kot vrednostno določena vprašanja.

Kriterij za vključitev vprašanja iz SJM v naš izbor je bil, ali je mogoče iz vprašanja oz. iz odgovora razbrati vrednostno sodbo. Če je bilo to mogoče, smo uporabili še drugi kriterij, s pomočjo katerega smo izbrali vprašanja, ki ustrezajo našemu raziskovalnemu problemu. Drugi kriterij je bila namreč določitev pripadnosti. Če je v vprašanju ali odgovoru nastopil akter oz. OP, ki smo ga opredelili kot »mi« ali pa kot »drugi«, smo vprašanje vključili v vzorec.

- **Primer vprašanja, ki ga nismo vključili v vzorec:**

Ali sodite, da vojna na Hrvaškem ogroža Slovenijo?

Tabela 4.5: Odgovori na vprašanje, ali Hrvaška ogroža Slovenijo

Vrednosti	Kategorije	N	Odstotki
1	Ogroža	1491	71,8 %
2	Ne ogroža	375	18,0 %
3	Ne vem	210	10,1 %
Sysmiss		2	0,1 %

(Vir: Arhiv družboslovnih podatkov. Slovensko javno mnenje 1991/2 : Slovenska družba na prehodu v demokracijo in mednarodna raziskava o vernosti in cerkvi. Dostopno na <http://nesstar2.adp.fdv.uni-lj.si/webview/>, 14. junij. 2008).

Rečemo sicer lahko, da Slovenijo vojna na Hrvaškem ogroža, vendar:

1. ne moremo določiti, kdo je tisti, ki ogroža Slovenijo, saj ni specifično naveden noben narod in ga zatorej ne moremo vrednotiti,
2. ne moremo reči, da nas ogroža Hrvaška, zato te države ne moremo negativno vrednotiti, četudi se vojna, ki naj bi nas ogrožala, dogaja na njenem območju. Na Hrvaškem so se namreč vojskovale različne skupine in več narodov, ki pa jih v tem primeru ne moremo določiti.

- **Primer vprašanja, ki smo ga vključili v vzorec 1:**

*Ocenite krivdo in odgovornost za izbruh in srditost vojne na Hrvaške. Ali soglašate ali, z naslednjimi trditvami: **Krivi so, Kriv je... Milošević in srbska politika, ki skuša pridobiti hrvaško ozemlje in ustvariti Veliko Srbijo***

Tabela 4.6: Odgovori na vprašanje, kdo je kriv za vojno na Hrvaški

Vrednosti	Kategorije	N	Odstotki
1	Soglašam	1858	89,4 %
2	Ne soglašam	71	3,4 %
3	Ne vem, b.o.	149	7,2 %

(Vir: Arhiv družboslovnih podatkov. Slovensko javno mnenje 1991/2 : Slovenska družba na prehodu v demokracijo in mednarodna raziskava o vernosti in cerkvi . Dostopni na <http://nesstar2.adp.fdv.uni-lj.si/webview/>, 14. junij 2008).

Za razliko od prejšnjega sistema je tu jasno določena vrednostna trditev, prav tako pa je mogoče v vprašanju prepoznati OP, ki sta v tem primeru dva – Milošević in srbska politika.

Tabela 4.7: Primer vrednostno določenih povedi 1

1. Prepoznavanje OP in veznega člena/konektorja	2. Določitev pozitivnega ali negativnega vrednotenja OP glede na vezni člen/konektor
Milošević je kriv za izbruh vojne na Hrvaškem.	04 = 2 (negativno)
Srbska politika je kriva za izbruh vojne na Hrvaškem.	04 = 2 (negativno)

Na prvi pogled se zdi, kot da sta v tej vrednostno določeni trditvi Milošević in srbska politika vrednotena kar trikrat:

1. Milošević je kriv za izbruh vojne na Hrvaškem. / Srbska politika je kriva za izbruh vojne na Hrvaškem.
2. Milošević si skuša pridobiti hrvaško ozemlje. / Srbska politika si skuša pridobiti hrvaško ozemlje.
3. Milošević želi ustvariti Veliko Srbijo. / Srbska politika želi ustvariti Veliko Srbijo.

Kot vrednostno sodbo smo razumeli zgolj prvi parafraziran stavek, saj po našem mnenju ostala dva zgolj pojasnujeta, da je srbsko agresijo na Hrvaškem sprožila želja Srbov po ozemlju in Veliki Srbiji in da je to razlog za njihovo krivdo.

- **Primer vprašanja, ki smo ga vključili v vzorec 2:**

O tem, kaj je odločalo, da smo Slovenci dobili junijsko-julijski spopad z jugoslovansko zvezno armado, so različna mnenja. Nekaj jih navajamo, vi pa povejte, ali z njimi soglašate ali ne? Zvezna armada in njeni generali so podcenjevali vojaško sposobnost in enotnost slovenskega prebivalstva

Tabela 4.8: Odgovori na vprašanje, kaj je pripomoglo h zmagi Slovencev v junijsko-julijskem spopadu z JLA

Vrednosti	Kategorije	N	Odstotki
1	Soglašam	1706	82,1%
2	Ne soglašam	129	6,2%
3	Ne vem, b.o.	243	11,7 %

(Vir: Arhiv družboslovnih podatkov. Slovensko javno mnenje 1991/2 : Slovenska družba na prehodu v demokracijo in mednarodna raziskava o vernosti in cerkvi. Dostopno na <http://nesstar2.adp.fdv.uni-lj.si/webview/> 14. junij 2008).

Če to vprašanje parafraziramo, ga lahko kodiramo na naslednji način:

Tabela 4.9: Primer vrednostno določenih povedi 2

1. Prepoznavanje OP in veznega člena/konektorja	3. Določitev pozitivnega ali negativnega vrednotenja OP-ja glede na vezni člen/konektor
Zvezna armada je podcenjevala slovenski narod.	27 = 2 (negativno)
Generali zvezne armade so podcenjevali slovenski narod.	27 = 2 (negativno)
Slovenski narod je vojaško sposoben.	01 = 1 (pozitivno)
Slovenski narod je enoten.	01 = 1 (pozitivno)

Za razliko od prvega primera smo tu vrednotili oba OP, saj vprašanje ne ponuja nobene razlage, temveč podaja sodbe o posameznih OP. Ne le da je zvezna armada podcenjevala slovenski narod, temveč je podcenjevala *sposoben in enoten slovenski narod*.

Dosedaj smo pojasnjevali, na kakšen način smo zbrali vprašanja, razložiti pa moramo tudi, kako smo prišli do ocene oz. indeksa vrednostnih sodb za posameznega OP, ki je primerljiv z oceno oz. indeksom vrednostni sodb iz rezultatov analize medijskega poročanja.

Za vsa vprašanja, na katera je bilo mogoče odgovoriti zgolj s pozitivnim (ki ga predstavlja številka 1) ali z negativnim vrednotenjem (ki ga predstavlja številka 2), smo izračunali povprečno vrednost s pomočjo naslednje formule:

$$\text{ocena} = (N_p * 1 + N_n * 2) / (N_p + N_n),$$

N_p je število korespondentov, ki so se o OP izrazili pozitivno, N_n pa število korespondentov, ki so na vprašanje odgovorili negativno.

- **Primer vprašanja z dvostopenjskim vrednotenjem:**

Pogosto slišimo ljudi, ko omenjajo naslednje ideje... [Kako] vi ocenjujete [Slovenijo], pozitivno ali negativno?

Tabela 4.10: Odgovori na vprašanje, kako vrednotijo anketiranci Slovenijo

Vrednosti	Kategorije	N	Odstotki
1	Pozitivno	1823	90,2 %
2	Negativno	19	0,9 %
9	Nimam mnenja	178	8,8 %
Sysmiss		2	0,1%

(Vir: Arhiv družboslovnih podatkov. Slovensko javno mnenje 1992/3: Procesi demokratizacije. Dostopno na <http://nesstar2.adp.fdv.uni-lj.si/webview/> 14. junij 2008).

Iz tega lahko izračunamo oceno po naslednjem sistemu: **ocena Slovenije =**

$$(1823 * 1 + 19 * 2) / (1823 + 19) = 1861 / 1842 = 1,01$$

Podobno izračunamo oceno pri vprašanjih z večstopenjskim vrednotenjem, s to razliko, da smo med pozitivno vrednotenje (ki ga predstavlja številka 1) in negativno vrednotenje (ki ga predstavlja številka 2) dodali še vmesna vrednotenja. Povprečno vrednost smo izračunali na podlagi zgoraj zapisane formule, ki smo jo prilagodili glede na število možnih odgovorov:

$$\text{ocena} = (N_1 * 1 + N_2 * [1+1/(p-1)] + N_3 * [1+2/(p-1)] + \dots + N_p * 2) / (N_1 + N_2 + \dots + N_p)$$

Za primer štirih stopenj, ki je bil najbolj pogost:

$$\text{ocena} = (N_1 * 1 + N_2 * [1+1/3] + N_3 * [1+2/3] + N_4 * 2) / (N_1 + N_2 + N_3 + N_4)$$

Pri večstopenjskem opredeljevanju smo izpuščali odgovore, ki so bili nevtralni, saj smo želeli ohraniti primerljivost metode z metodo analiz besedil, pri katerih prav tako nismo analizirali vrednostno nevtralnih sodb.

Povprečje pri vseh vprašanjih smo izračunali na podoben način:

$$\text{povprečna ocena} = \text{ocena}_1 * N_1 + \text{ocena}_2 * N_2 + \dots + \text{ocena}_n * N_n / (N_1 + N_2 + \dots + N_n)$$

N_1 , N_2 itd. so bila števila vseh korespondentov, ki so odgovarjali na vprašanje, na podlagi katerega smo izračunali oceno 1, oceno 2 itd.

Na podlagi teh izračunov smo dobili indekse vrednostnih sodb, ki so podlaga za nadaljnjo analizo. V tabeli 4.11 je število vseh upoštevanih anketnih vprašanj in število vrednostnih sodb, ki ji je bilo mogoče razbrati iz anketnih vprašanj²³.

Tabela 4.11: Število analiziranih anketnih vprašanj in število vrednostnih sodb

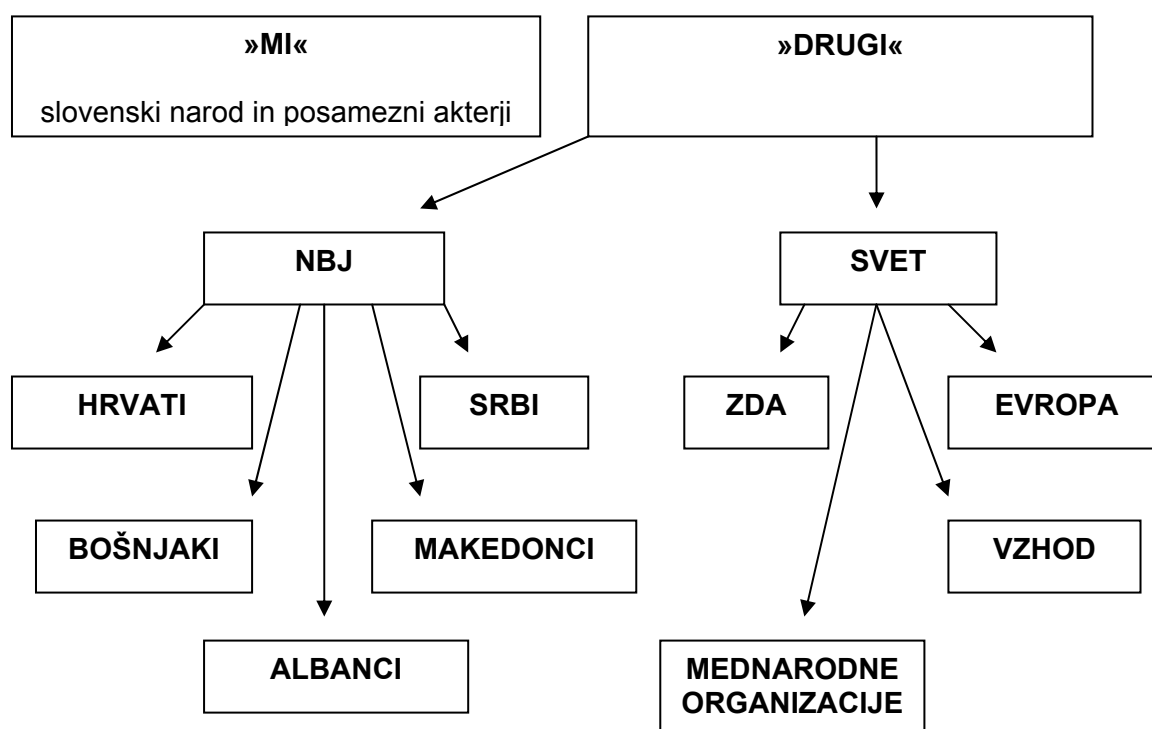
Leto	Število anketnih vprašanj	Število vrednostnih sodb
Leto 1991	20	23
Leto 1992	19	24
Leto 1993	2	7
Leto 1994	23	25
Leto 1995	16	16
Leto 1996	3	3
Leto 1997	5	5
Leto 1998	6	6
Leto 1999	26	25
Skupaj	120	134

²³ V diplomskem delu smo uporabili anketna vprašanja, ki so dostopna preko spletne strani Arhiva družboslovnih podatkov <http://nesstar2.adp.fdv.uni-lj.si/webview/>. Anketna vprašanja smo pridobili v sledečih raziskavah: Slovensko javno mnenje 1991/2 : Slovenska družba na prehodu v demokracijo in mednarodna raziskava o vernosti in cerkvi, Slovensko javno mnenje 1992/1 : Mednarodna raziskava vrednot, Slovensko javno mnenje 1992/3 : Procesi demokratizacije, [SJM931]⁹ Slovensko javno mnenje 1993/1, Slovensko javno mnenje 1994/1 : Razvojne vrednote in prostor in stališča o zdravju in zdravstvu, Slovensko javno mnenje 1994/2 : Slovensko javno mnenje in slovensko-avstrijska raziskava vrednot, Slovensko javno mnenje 1994/4 : Mednarodna raziskava narodne identitete, Slovensko javno mnenje 1994/5 : Nacionalna varnost in mednarodni odnosi, Slovensko javno mnenje 1995/1 : Stališča o znanosti in tehnologiji, Slovensko javno mnenje 1995/2 : Mednarodna raziskava vrednot, Slovensko javno mnenje 1995/3 : Razumevanje preteklosti in mednarodna raziskava volilnih sistemov, Slovensko javno mnenje 1995/4 : Mednarodna raziskava razumevanje vloge države in socialno politične orientacije, Slovensko javno mnenje 1996/1 in mednarodna raziskava volilnih sistemov, Slovensko javno mnenje 1997/1 : Stališča Slovencev o pridruženju Evropski Uniji, Slovensko javno mnenje 1997/2 : Mednarodna raziskava o veri in odnosu do cerkve, Slovensko javno mnenje 1998/2 in razumevanje preteklosti II, Slovensko javno mnenje 1999/1 : Demokratizacija v vzhodno-evropskih državah (mednarodna raziskava) in Nacionalna varnost, Slovensko javno mnenje 1999/3 : Evropska raziskava vrednot, Slovensko javno mnenje 1999/4 : Stališča o pridruženju Evropski Uniji

5 REZULTATI

Analizirali smo, ali so mediji in politične razprave vplivali na slovensko javno mnenje pri izgradnji nove nacionalne identitete. V ta namen smo analizirali vrednotenje zaznanih akterjev (objektov percepcije) v slovenskih medijih in političnih razpravah ter odgovorih respondentov na postavljena vprašanja v SJM. Objekti percepcije so bili opredeljeni kot vrednosti na spremenljivki »nacionalna pripadnost«.

Shema 5.1: Zaznani akterji

Čeprav smo sprva določili veliko število akterjev, smo se zaradi pomanjkanja ali zelo majhnega števila njihove pojavljanja odločili, da bomo iz nadaljnje analize in interpretacije izločili nekatere akterje. Zato smo se v nadaljevanju osredotočili zgolj na akterje, ki jim je bila posvečena tako medijska in politična kot tudi javnomnenjska pozornost, ti pa so bili: »Mi«, Hrvati, Srbi, Evropa in mednarodne organizacije.

5.1 Vrednotenje »Nas«

Tabela 5.1 Vrednotenje »Nas« v medijih

Leto izdaje	»MI« – vrednotenje	
	x	N
Leto 1991		
<i>Delo</i>	1,3	1324
<i>Dnevnik</i>	1,34	1035
<i>Mladina</i>	1,56	315
Skupaj	1,35	2647
Leto 1994		
<i>Delo</i>	1,57	67
<i>Dnevnik</i>	1,19	26
<i>Mladina</i>	1,33	6
Skupaj	1,45	99
Leto 1999		
<i>Delo</i>	1,26	109
<i>Dnevnik</i>	1,39	246
<i>Mladina</i>	1,42	24
Skupaj	1,35	379

Tabela 5.2: Vrednotenje »Nas« v državnem zboru

Leto zasedanja	»MI« – vrednotenje	
	x	N
Leto 1991	1,12	225
Leto 1999	1,17	59
SKUPAJ	1,13	284

Tabela 5.3: Vrednotenje »Nas« v SJM

Leto	»MI« – vrednotenje	
	x	N
Leto 1991	1,17	13004
Leto 1992	1,15	7087
Leto 1993		
Leto 1994	1,13	1331
Leto 1995		
Leto 1996		
Leto 1997		
Leto 1998		
Leto 1999	1,17	2902

V Slovenskem javnem mnenju in razpravah državnega zbora smo bili Slovenci vrednoteni močno pozitivno. Tako so naši politiki v letu 1991 v svojih razpravah v ospredje postavljali naš pogum in moč za osamosvojitve, poudarjali so našo demokratičnost, sodelovanje, miroljubnost ipd. V ospredju so bile torej vrline, ki nujno

poudarjajo pozitivno naravnana dejanja. »Z današnjo odločitvijo o lastni državi je slovenski narod ustvaril pogoje za enakopravno in tvorno sodelovanje z narodi, s katerimi je živel doslej v skupni državi, s svojimi sosedi ter z vsemi drugimi narodi Evrope in sveta ter prevzel soodgovornost za njihov mir in varnost.« (Milan Kučan, 21. seja, 24. in 25. junij 1991). Govori v tem letu so bili čustveni in predvsem prežeti s samohvalo. »Spoštovani! V imenu poslanskega kluba Slovenske kmečke zveze – ljudske stranke želim še enkrat dati priznanje pripadnikom slovenske Teritorialne obrambe, slovenske policije, javnim službam in vsem državljanom in državljanom Slovenije, ki so z odločno in narodno enotno držo zagotovili uspeh pri obrambi suverene države Slovenije.« (Marjan Podobnik, 23. seja, 10. julij 1991). V letu 1999 so govorili predvsem o tem, da Slovenija ni neposredno vpletena v vojaški spopad ter da obžalujemo napad zveze NATO na ZRJ. »Mi seveda obžalujemo, da je prišlo do te oborožene intervence, kajti Slovenija si je ves čas prizadevala in se trudila, da bi v okviru našega članstva v partnerstvu za mir omogočili miroljubno in sporazumno kohabilacijo ljudi na Kosovu.« (dr. Boris Frlec, 33. izredna seja, 25. marec 1999). Obenem so močno poudarjali naša humanitarnost in pripravljenost pomagati sočloveku. »Prav tako je Slovenija že na začetku aprila za reševanje humanitarne krize namenila 47 milijonov SIT za pomoč Makedoniji.« (Borut Šuklje, 35. izredna seja, 14. april 1999).

Mediji so nas v letih med 1991 in 1999 vrednotili pozitivno, medtem ko so nas v letu 1994 označevali bolj nevtralnno. Razumljivo je, da je videnje lastnega naroda v času vojne izjemno pozitivno, saj tako, kot pravi teorija socialne kategorizacije, pozitivno vrednotenje naše skupine krepí in opravičuje dihotomno razdelitev sveta na »naše« in »druge«, s čimer lažje opravičimo mnogokrat neupravičeno kategorizacijo. Pričakovali smo torej, da so mediji s svojim diskurzom krepili nacionalno identiteto s pomočjo socialne kategorizacije, ki je bila bolj intenzivna in bolj ločevalna med »nami« in »drugimi«. Pri tem pa se postavlja vprašanje, zakaj smo v letu 1994 bili ocenjeni nevtralnno. Odgovor na to bi lahko iskali predvsem v kontekstu tedanjega časa in dogodkov. Leto 1994 je bilo leto, ko je bila Bosna in Hercegovina ena izmed najbolj obleganih držav nekdanje Jugoslavije. To je bilo obdobje množičnega preseljevanja Bosancev na Zahod, kjer so iskali zatočišče in varnost v begunskih centrih. In to je bilo obdobje, ko smo Slovenci beguncem nudili pomoč ali pa jih zavračali zaradi preseženih zmoglostih naših begunskih centrov. Pozitivne ocene smo dobili zaradi pomoči beguncem. »Mala Danijela v KC, njena mati in sestrica

bosta v tem času pri gostoljubni slovenski družini.« (Dnevnik, 26. 02. 1994). Na drugi strani so nam v medijih očitali politično pasivnost in nezanimanje naše politike za dogodke na področju bivše Jugoslavije. »*Veliki Franjo vleče vsaj velike besede, za njim so velika dejanja, Milan /op. p. Kučan/ pa ne pove nič, ne stori nič afirmativnega.*« (Mladina, 15. 02. 1994). Ta citat se nanaša na kontekst naše politike, ki je utrjevala svoje odnose na Zahodu in v Evropi, po drugi strani pa si je z navidezno pomočjo beguncem lajšala vest zaradi nezanimanja za probleme na področju nekdanje Jugoslavije.

Slovensko nezanimanje za krizo v BiH v letu 1994 se je samo od sebe dokazalo tudi pri analizi političnih razprav. Naša vpletenost pri obravnavanem dogodku na sarajevski tržnici je bila zgolj posredna, ne pa tudi politična, saj v obdobju treh mesecev na sejah državnega zbora niso niti enkrat obravnavali omenjenega pokola niti niso razpravljali o bosanski krizi. Dogodku niti mediji niso posvečali pretirane pozornosti, kar je razvidno iz števila prepoznanih objektov percepcije, ki je bilo manjše od 100, kar nakazuje, da se mediji z vrednotenjem Slovencev v letu 1994 niso pretirano ukvarjali. Ker nismo bili poglavitni akterji omenjene krize, temveč zgolj stranski igralci, medijem ni bilo potrebno ustvarjati pozitivne podobe naroda, saj ni bilo potrebe po trdni nacionalni identiteti.

Kljub vsemu pa je bilo vrednotenje Slovencev v medijih manj pozitivno kot v političnih razpravah in javnem mnenju. To lahko razložimo tudi z dejstvom, da je bilo mnogo medijskih člankov sestavljenih iz citatov posameznikov, ki so vrednotili Slovenijo. V tem primeru medij ni bil tisti, ki je dejansko vrednotil, temveč je zgolj predstavil mnenje oz. vrednotenje tretje osebe. Tovrstna vrednotenja smo vseeno še vedno upoštevali pri svoji analizi. »*Enote JLA so v celoti spoštovale ustavitve oboroženih spopadov, oborožene sile v Sloveniji pa niso ravnale tako.*« (Milan Gvero, Delo, 01. 07. 1991). »*Slovenska vlada je v tej težavni in občutljivi situaciji ponovno pokazala pomanjkanje zgodovinskega spomina in poznavanja mednarodne situacije, ponovno pa je dokazala tudi že prislovnično servilnost.*« (Boris A. Novak, Delo, 30. 03. 1999). Tovrstna vrednotenja so zagotovo znižala končni indeks, saj takšnih in podobnih stavkov ni bilo malo.

5.2 Vrednotenje »Drugih«

Vrednotenje »Drugih« bomo najprej pregledali na splošnem nivoju delitve akterjev na »NBJ« in »Svet«, nato pa se bomo posvetili specifičnim kategorijam. Pričakujemo lahko, da se bodo ocene na specifičnem nivoju razlikovale od tistih, ki smo jih pridobili na nivoju delitve na NBJ in Svet.

Tabela 5.4: Vrednotenje »NBJ« in »Sveta« v medijih

Leto izdaje	»NBJ« – vrednotenje		»Svet« – vrednotenje	
	x	N	x	N
Leto 1991				
<i>Delo</i>	1,64	1554	1,35	829
<i>Dnevnik</i>	1,68	1031	1,36	797
<i>Mladina</i>	1,61	247	1,55	56
Skupaj	1,65	2832	1,36	1682
Leto 1994				
<i>Delo</i>	1,41	302	1,36	341
<i>Dnevnik</i>	1,53	273	1,49	229
<i>Mladina</i>	1,64	22	1	3
Skupaj	1,47	597	1,41	573
Leto 1999				
<i>Delo</i>	1,63	629	1,62	556
<i>Dnevnik</i>	1,63	524	1,6	376
<i>Mladina</i>	1,45	132	1,56	43
Skupaj	1,61	1285	1,61	975

Tabela 5.5: Vrednotenje »NBJ« in »Sveta« v državnem zboru

Leto zasedanja	»NBJ« – vrednotenje		»Svet« – vrednotenje	
	x	N	x	N
Leto 1991	1,88	164	1,35	72
Leto 1999	1,87	24	1,44	36
SKUPAJ	1,88	188	1,38	108

Tabela 5.6: Vrednotenje »NBJ« in »Sveta« v SJM

Leto	»NBJ« – vrednotenje		»Svet« – vrednotenje	
	x	N	x	N
Leto 1991	1,64	12.521	1,33	12.144
Leto 1992	1,66	5242	1,24	15.250
Leto 1993	1,72	973	1,22	1315
Leto 1994	1,50	2729	1,25	14.739
Leto 1995	1,50	1832	1,31	10.726
Leto 1996			1,26	2148
Leto 1997			1,38	8062
Leto 1998			1,31	4360
Leto 1999	1,31	1761	1,33	16.441

Medijsko vrednotenje NBJ in Sveta približno sovпада z našo tezo, saj smo skupino NBJ vrednotili manj pozitivno kot našo skupino, izjema je le leto 1994, ko je

bila skupina NBJ vrednotena nevtrarno. Bolj nihajoče je vrednotenje Sveta v medijih, saj je bila namesto pozitivnega vrednotenja iz leta 1991, kategorija Svet v letu 1999 označena z negativnim vrednotenjem, kar sploh ni skladno s tezo, da bomo kategorijo Sveta vrednotili podobno kot sebe. Predpostavljali smo namreč, da je bila identifikacija Slovenije s Svetom bolj močna proti koncu tisočletja, saj smo se takrat aktivno zavzemali za vstop v EU in ostale svetovne organizacije. Kljub vsemu je bil Svet v SJM ocenjen zelo konsistentno – vsa leta je bil vrednoten pozitivno, saj so tudi na sejah državnega zbora o njem razpravljali kot o skupini s pozitivnim delovanjem. Na drugi strani je bila skupina NBJ v razpravah v Državnem zboru vrednotena skrajno negativno. Ob tem se postavlja vprašanje, ali je bila tema govora v državnozbornih sejah omejena na določenega akterja in ali je morda Državni zbor zavzel skrajno negativno stališče do narodov bivše Jugoslavije, da bi se Slovenija distancirala od bivše Jugoslavije. Na ta vprašanja bomo skušali odgovoriti ob pregledu izsledkov analize na specifičnem nivoju.

5.2.1 Vrednotenje Hrvatov

Tabela 5.7: Vrednotenje Hrvatov v medijih

Leto izdaje	Hrvaška	
	x	N
Leto 1991		
<i>Delo</i>	1,37	232
<i>Dnevnik</i>	1,42	128
<i>Mladina</i>	1,22	9
Skupaj	1,38	369
Leto 1994		
<i>Delo</i>	1,26	103
<i>Dnevnik</i>	1,35	78
<i>Mladina</i>	1,86	7
Skupaj	1,32	188
Leto 1999		
<i>Delo</i>	1,33	15
<i>Dnevnik</i>	1,6	5
<i>Mladina</i>	1,67	3
Skupaj	1,43	23

Tabela 5.8: Vrednotenje Hrvatov v državnem zboru

Leto zasedanja	Hrvaška	
	x	N
Leto 1991	1,36	11
Leto 1999	2	1
SKUPAJ	1,42	12

Tabela 5.9: Vrednotenje Hrvatov v SJM

Leto	Hrvaška – vrednotenje	
	x	N
Leto 1991	1,39	5550
Leto 1992	1,69	2701
Leto 1993	1,81	711
Leto 1994	1,55	1492
Leto 1995	1,55	926
Leto 1996		
Leto 1997		
Leto 1998		
Leto 1999	1,32	886

Medijsko vrednotenje Hrvatov je bilo pretežno pozitivno, v letu 1999 pa celo bolj nevtralnno, prav tako je državni zbor v svojih razpravah o Hrvatih govoril pretežno pozitivno. Rečemo torej lahko, da vrednotenje Hrvaške ni bilo bistveno za vrednotenje skupine NBJ niti v državnem zboru niti v medijih. Hrvaška je bila akter, ki so mu prisodili različna dejanja. Najbolj izpostavljena tema, o kateri so govorili v državnem zboru, je bila sodelovanje Hrvaške s Slovenijo. *»Z Republiko Hrvaško smo se dogovorili za sodelovanje z NBJ pri zadevah skupnega pomena.«* (Lojze Peterle, 21. seja, 24. in 25. junij 1991). Poleg sodelovanja so izpostavili tudi hrvaško agresijo, naperjeno proti drugim. *»Glejte, na Hrvaškem živi 11 % Srbov, to je okrog 700,800.000 prebivalcev in takrat, ko je nastopila HDZ svoj zmagoviti pohod (moramo priznati), je z ikonografijo z nekaterimi javnimi nastopi, očitno spomnila to srbsko manjšino na iste tragične dogodke 1941., 1942. leta, ko so v Kninu itn. klali.«* (mag. Viktor Žakelj, 25. seja, 28. avgust 1991). Tudi v medijih so predstavili omenjeno hrvaško dvojno plat. *»Hrvaške enote so napadle pripadnike mirovnih sil.«* (Delo, 01. 02. 1994). Pisali pa so tudi *»Ponavljajo, da so dovolili odhod do 2000 prostovoljcev iz Hrvaške, ki so po rodu iz BiH, da bi pomagali svojim rojakom.«* (Dnevnik, 09. 02. 1994).

Pri vrednotenju Hrvatov v SJM se je izkazalo, da mediji in politične razprave niso imele neposrednega vpliva nanj. Če sprejmemo predpostavko, da s pomočjo

socialne kategorizacije svet delimo na »nas« in »druge«, potem ocena v medijih in DZ ter SJM vsekakor ni skladna. Mediji in državni zbor so ovrednotili Hrvaško kot nam podobno, saj so ocene, tako kot ocene »Nas«, pozitivne, javnost pa je Hrvaško očitno kategorizirala v skupino »Drugi«, saj so bila vrednotenja večinoma negativna. Z izjemo leta 1991, ko se je Hrvaška istočasno kot Slovenija odcepila od Jugoslavije, ter leta 1999, ko je bila poglobljena kriza na področju Kosova, v kateri so sodelovali akterji NATO, Srbija in Albanija, je bila Hrvaška v očeh javnosti vrednotena negativno, enkrat celo močno negativno. Poraja se vprašanje, zakaj. Hrvaška ni bila popolnoma nedolžen akter v vojnah na področju nekdanje Jugoslavije, čeprav jo je oblegati začela Srbija. Tudi Hrvaška se je vojskovala na področju Bosne in Hercegovine; leta 1994 se je postavljalo celo vprašanje, katera stran (hrvaška ali srbska) je vrgla granato na sarajevske civiliste. Prav tako je tudi Hrvaška imela enote, ki so tako kot srbske posebne enote morale civiliste. V *Slovenskem javnem mnenju* je bila tako Hrvaška z izjemo leta 1991 označena kot država, ki nas najbolj ogroža. Pri vprašanjih, kdo nas ogroža ter komu smo najmanj podobni, je bil najpogostejši odgovor: Hrvaška. Ker pri tem nismo analizirali člankov, ki bi obravnavali tudi vprašanja slovenske meje s Hrvaško in naših midsosedskih odnosov s Hrvaško, smo najverjetneje zgrešili tista vrednotenja v medijih, ki so opisovala naše politične konflikte s Hrvaško.

5.2.2 Vrednotenje Srbov

Tabela 5.10: Vrednotenje Srbov v medijih

Leto izdaje	Srbija	
	x	N
Leto 1991		
<i>Delo</i>	1,71	1221
<i>Dnevnik</i>	1,74	864
<i>Mladina</i>	1,63	235
Skupaj	1,71	2320
Leto 1994		
<i>Delo</i>	1,56	94
<i>Dnevnik</i>	1,71	120
<i>Mladina</i>	1,57	14
Skupaj	1,64	228
Leto 1999		
<i>Delo</i>	1,65	414
<i>Dnevnik</i>	1,74	345
<i>Mladina</i>	1,58	90
Skupaj	1,68	849

Tabela 5.11: Vrednotenje Srbov v državnem zboru

Leto zasedanja	Srbija	
	x	N
Leto 1991	1,93	149
Leto 1999	1,90	20
SKUPAJ	1,92	169

Tabela 5.12: Vrednotenje Srbov v SJM

Leto	Srbi – vrednotenje	
	x	N
Leto 1991	1,84	6971
Leto 1992	1,67	1501
Leto 1993	1,48	262
Leto 1994	1,45	1237
Leto 1995	1,45	906
Leto 1996		
Leto 1997		
Leto 1998		
Leto 1999	1,30	875

Vrednotenje Srbov v medijih in zapisih državnozbornih sej potrjuje našo tezo, da smo »jugoslovanskost« uvrščali v skupino »drugih«, saj so bili Srbi vrednoteni zrcalno »nam«. Srbi so bili kot pobudniki agresij ali pa vsaj kot poglavitni akterji skoraj vseh vojn na področju nekdanje Jugoslavije vrednoteni negativno, na državnozbornih sejah celo močno negativno. Najpogostejša tema, ki so jo povezovali s Srbi, je bila prav agresija in njihova nepripravljenost na pogajanja z ostalimi sprtimi stranmi. V Državnem zboru je bil odziv na srbska dejanja izjemno čustven, še posebej v letu 1991. *»Na primer: Marković, ta trgovec z jugoslovansko revščino in sedaj tudi s smrtjo, je poslal nad Slovence in državljane Slovenije vojsko.«* (Viktor Žakelj, 23. seja, 10. julij 1991). Pogosto so omenjali pridevnik »velesrbski«, ki označuje želje Srbov po absolutni nadvladi in premoči. *»Mislim, da je najprej jasno treba opredeliti /v tej izjavi/, da na Hrvaškem ta trenutek poteka agresija velikosrbskih sil in tudi preostankov realsocialističnega unitarizma v JLA.«* (Sonja Lokar, 25. seja, 28. avgust 1991). Za razliko od vrednotenja ostalih narodov je bil v medijih in političnih razpravah pogosto neposredno omenjen posameznik. Slobodan Milošević je bil s svojo politiko tako mnogokrat prezrcaljen na srbski narod kot celoto. *»Cilj je nagnati čim več ljudi čim dlje od doma in to vojaški stroj Miloševića počne.«* (Janez Janša, 35. izredna seja, 14. april 1999); *»/.../ kar je najbolj opogumilo Miloševića v teh zadnjih tednih, ko ni hotel pristati na mirovni sporazum /.../«* (Janez Janša, 33.

izredna seja, 25. marec 1999); »/.../ jugoslovanski predsednik Slobodan Milošević znova gladko zavrnil predlog o namestitvi mednarodnih vojaških enot na Kosovu.« (Delo, 03. 07. 1999). Mediji so prav tako gradili zelo negativno podobo srbskega naroda, čeprav je ta podoba temeljila na samovoljnih dejanjih Miloševića. Le redki so primeri, kjer so bili Srbi vrednoteni pozitivno. »Minulo noč so pripadniki srbskih sil še okrepili napade na muslimanska mesta in položaje muslimanske vojske na severu Bosne.« (Delo, 03. 02. 1994); »Armada znova grozi Sloveniji.« (Dnevnik, 02. 07. 1991); »Srbi in Muslimani so se sporazumeli za takojšnje premirje v Sarajevu in umik težkega orožja.« (Dnevnik, 10. 02. 1994); »Tudi drugi člani srbskega naroda so se izrekli proti nasilju in za mirno reševanje spora.« (Dnevnik, 05. 07. 1999).

Odziv javnosti na Srbe oz. vrednotenje Srbov v SJM nakazuje, da mediji in politične razprave niso vplivali na mnenje javnosti v *Slovenskem javnem mnenju*. Čeprav so bili Srbi vrednoteni pretežno negativno, izstopa dejstvo, da so bili Srbi v očeh javnosti po letu 1993 vrednoteni bolj nevtralnno, v letu 1999 pa celo pozitivno. Vsekakor je močno negativna ocena v letu 1991 razumljiva, saj je bilo to leto *vojne za Slovenijo*, ko je JLA za kratek čas predstavljala neposredno nevarnost Sloveniji, obenem pa so JLA, srbske oblasti in paravojaške skupine povzročile prvo masovno tragedijo – Vukovar. Vendar kljub vztrajnosti srbske politike, da bi z vsemi mogočimi sredstvi dosegla prevlado na področju nekdanje Jugoslavije, to v prihodnosti ni vplivalo na slovensko javnost. Predvidevali smo, da mediji s svojo pozornostjo, ki jo posvečajo določenim temam, ter z načinom pisanja vplivajo na javno mnenje, vendar se je ob primerih Srbije in Hrvaške izkazalo nasprotno.

5.2.3 Vrednotenje Evrope

Tabela 5.13: Vrednotenje Evrope v medijih

Leto izdaje	Evropa, EU	
	x	N
Leto 1991		
<i>Delo</i>	1,37	421
<i>Dnevnik</i>	1,36	408
<i>Mladina</i>	1,48	29
Skupaj	1,37	858
Leto 1994		
<i>Delo</i>	1,37	105
<i>Dnevnik</i>	1,5	24
<i>Mladina</i>	o	o
Skupaj	1,4	129
Leto 1999		
<i>Delo</i>	1,5	126
<i>Dnevnik</i>	1,52	62
<i>Mladina</i>	1,62	13
Skupaj	1,51	201

Tabela 5.14: Vrednotenje Evrope v državnem zboru

Leto zasedanja	Evropa	
	x	N
Leto 1991	1,38	66
Leto 1999	1,17	6
SKUPAJ	1,36	72

Tabela 5.15: Vrednotenje Evrope v SJM

Leto	Evropa – vrednotenje	
	x	N
Leto 1991	1,21	8820
Leto 1992	1,22	10308
Leto 1993	1,22	1315
Leto 1994	1,27	9526
Leto 1995	1,33	7650
Leto 1996	1,26	2148
Leto 1997	1,37	4827
Leto 1998	1,31	4360
Leto 1999	1,27	6670

Evropa oz. EU je bila edina kategorija, ki so jo vsa leta vrednotili tako v medijih, državnem zboru kot tudi v SJM. Povsod je označena pozitivno, z eno samo izjemo – v medijih leta 1999 so jo vrednotili negativno. Sicer je bilo vrednotenje Evrope v medijih, DZ in SJM usklajeno. Že leta 1991 smo si z odcepitvijo od

Jugoslavije začeli utirati pot v Evropo. *»Ob tem tudi mi izražamo Evropski skupnosti priznanje za vložene napore za miroljubno rešitev jugoslovanske krize in seveda s tem pravzaprav izražamo tudi svoje pričakovanje, da bo Evropska skupnost s svoje strani storila vse, kar je v njeni moči, da se prepreči predvsem nasilje JLA nad Slovenijo.«* (dr. France Bučar, 23. seja, 10. julij 1991). Tudi v medijih so že leta 1991 objavljali novice, v katerih so pisali o evropski podpori Sloveniji. *»Kar 66 % vprašanih je za naše članstvo v ES.«* (*Dnevnik*, 24. 06. 1991).

V državnem zboru so ji v letu 1991 posvetili cele traktate o naši hvaležnosti za njeno pomoč, čeprav kljub temu nekateri poslanci niso mogli mimo dejstva, da je Evropa na neki točki celo predlagala, naj se Slovenija in Hrvaška ne odcepita. *»Evropska skupnost je pokazala veliko mero prizadevnosti pri reševanju krize v Sloveniji in Jugoslaviji. Ko jih izražamo priznanje, pa žal ne moremo tudi mimo ugotovitve, da obotavljivo pristopa k priznanju slovenske samostojnosti.«* (Božidar Voljč, 23. seja, 10. julij 1991). Nižje vrednotenje Evrope in Evropske unije lahko torej pripišemo tudi dejstvu, da se je krize na področju nekdanje Jugoslavije lotila premalo odločno. *»Če se evropske države s svojo dolgo demokratsko tradicijo ne zmorejo zediniti o učinkovitosti in zanesljivosti federalne Evrope /.../«* (*Delo*, 02. 07. 1991); *»Nesrečna vojna na ozemlju Jugoslavije je predvsem posledica evropskih nesoglasij in nenačelnosti.«* (*Mladina*, 15. 02. 1994). Njeno temeljno vodilo so bila namreč pogajanja, ki so se mnogokrat izkazala za neuspešna. *»Države ES so se hkrati odločile, da bodo danes poslale v Jugoslavijo tri visoke diplomatske funkcionarje /.../, ki bi nadzorovali ustavitev ognja in pripravili pogoje za miroljubno pogajanje sprtih strani.«* (*Dnevnik*, 03. 07. 1991).

V očeh javnosti je bila Evropa za malenkost bolje vrednotena. Takšno vrednotenje smo pričakovali, saj smo izhajali iz teze, da je bila slovenska identiteta usmerjena v Evropo. Če smo pri analizi zanemarili članke, nepovezane z dogodki na področju nekdanje Jugoslavije, potem zagotovo nismo zgrešili dejstva, da je bila tema Evrope zelo vroča v anketah SJM. Pogosta so bila vprašanja, *kakšno je vaše mnenje o Evropski uniji in kaj občutite ob besedi Evropa*. S tovrstnimi vprašanji so raziskovalci ugotavljali, kakšno je dožemanje Evrope v očeh javnosti. Nacionalni cilj, kakršnega so predstavljali politiki in mediji, je bil seveda vključitev Slovenije v Evropsko unijo, kar je očitno povzela tudi javnost.

5.2.4 Vrednotenje mednarodnih organizacij

Tabela 5.16: Vrednotenje mednarodnih organizacij v medijih

Leto izdaje	Mednarodne org.	
	x	N
Leto 1991		
<i>Delo</i>	1,41	27
<i>Dnevnik</i>	1,35	46
<i>Mladina</i>	2	3
Skupaj	1,39	76
Leto 1994		
<i>Delo</i>	1,33	104
<i>Dnevnik</i>	1,58	33
<i>Mladina</i>	1	2
Skupaj	1,38	139
Leto 1999		
<i>Delo</i>	1,7	257
<i>Dnevnik</i>	1,66	141
<i>Mladina</i>	1,57	23
Skupaj	1,68	421

Tabela 5.17: Vrednotenje mednarodnih organizacij v državnem zboru

Leto zasedanja	Mednarodne org.	
	x	N
Leto 1991		0
Leto 1999	1,7	10
SKUPAJ	1,7	10

Tabela 5.18: Vrednotenje mednarodnih organizacij v SJM

Leto	Mednarodne organizacije – vrednotenje	
	x	N
Leto 1991	1,87	1673
Leto 1992	1,66	1025
Leto 1993		
Leto 1994	1,31	2308
Leto 1995	1,33	1324
Leto 1996		
Leto 1997	1,40	3235
Leto 1998		
Leto 1999	1,46	7222

Mednarodne organizacije so v vseh treh diskurzih vrednotili zelo različno. Mediji so sprva mednarodne organizacije vrednotili pozitivno, in sicer zaradi izjav o pripravljenosti mednarodnih organizacij za miroljubno rešitev krize. »Parlamentarci

držav članic KVSE, ki so se tudi sestali na Dunaju, pa so sinoči sprejeli resolucijo o Jugoslaviji, da se nemudoma prenehajo vsi boji in okrepijo politična prizadevanja za odpravo krize.» (Delo, 03. 07. 1991). V letu 1999 so omenjene organizacije vrednotili negativno. Tovrstno vrednotenje je izhajalo predvsem iz neposrednih groženj zveze NATO z napadom na srbske cilje, ki so se nazadnje tudi uresničile. »Severnoatlantske sile so pripravljene še pred 15. marcem, ko naj bi se nadaljevala mirovna pogajanja o Kosovu, začeti vojaško posredovanje, če bi se spopadi v pokrajinah nadaljevali /.../« (Delo, 02. 03. 1999). »Ob začetku napadov Nata na ZRJ je predsednik Kučan v posebni izjavi izrazil obžalovanje, da je prišlo do vojaškega posega /.../« (Dnevnik, 25. 03. 1999).

Vrednotenje mednarodnih organizacij v razpravah Državnega zbora je bilo pretežno negativno. Ne glede na željo po včlanitvi v NATO je uvidel, da je bila akcija vojaškega posega v Srbiji sporna tako s pravnega kot tudi z moralnega vidika. »Konec koncev ne smemo pozabiti, da nekaj podobnega kot napad Nata na ZRJ brez verodostojne potrditve pri varnostnem svetu oziroma pri OZN spominja na napad Nemčije na Poljsko /.../« (Zmago Jelinčič: 33. izredna seja, 25. marec 1999). Čeprav so akcijo opravičevali kot nujno, je vojaški napad še vedno vojaški napad: »Tudi sam se strinjam z oceno, da je bila intervencija zveze Nato v tej situaciji skrajni izhod, na koncu nujen izhod, potem ko zvezi Nato in mednarodni skupnosti ni ostalo nič drugega.«(dr. Janez Drnovšek, 33. izredna seja, 25. marec 1999).

Javnost je leta 1991 ter 1992 mednarodne organizacije ocenila pretežno negativno, od leta 1994 dalje pa se je njihova podoba v SJM izboljšala, saj so bile vrednotene pozitivno oz. nevtrarno. Čeprav je vključitev Slovenije v mednarodne organizacije, tako kot vključitev v EU, slovenski politiki predstavljale glavni politični cilj po osamosvojitvi, je bilo vrednotenje mednarodnih organizacij manj pozitivno kot vrednotenje Evrope. Razlikovati moramo med vlogami Evropske unije oz. Evropa ter mednarodnimi organizacijami v času jugoslovanske krize. Evropa je v jugoslovanski krizi delovala predvsem kot mediator med sprtimi stranmi, čeprav je bila uspešnost teh poizkusov enkrat večja, drugič manjša. Kljub temu pa ostaja dejstvo, da se Evropa oz. Evropska Unija ne more vojaško vpletati v kakršen koli spor, deluje lahko le politično. Mednarodne organizacije predstavljajo UNPROFOR, Združeni narodi, OVSE in NATO. Prve tri niso imele vloge vojaškega poseganja, temveč so sodelovale pri pogajanjih, pomoči, pomoči pri vzdrževanju reda ipd., medtem ko je bil NATO izmed vseh najbolj vojaško usmerjen. To se je še posebej izkazalo leta 1999,

ko je NATO napadel Beograd, da bi ustavil srbsko agresijo. Obenem je bil NATO edini, ki je grozil s silo, če se Srbija ne bo odpovedala svojim načrtom in vojaškim posegom na področju nekdanje Jugoslavije. NATO je imel pravzaprav v času jugoslovanske krize najbolj aktivno vlogo, ostale mednarodne organizacije so bile bolj pasivne. Ker je bil NATO najbolj aktiven akter, je bil tudi največkrat vrednoten in predvsem zaradi groženj z uporabo sile so NATO najpogosteje vrednotili negativno. Ne glede na namero slovenske politike, da bi Slovenija postala del mednarodnega prostora, pri vrednotenju dejanj mednarodnih organizacij ne mediji, ne politiki in ne javno mnenje niso mogli mimo dejstva, da je kakršna koli uporaba sile negativno dejanje.

5.3 Razprava

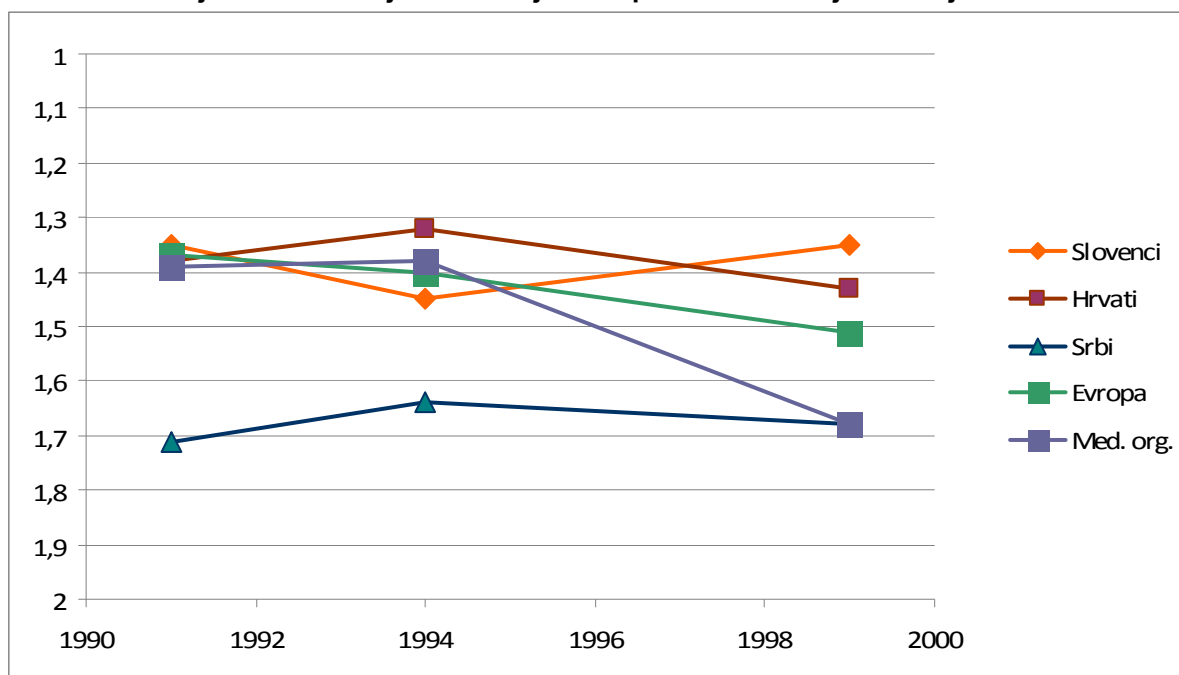
Kot smo že predstavili v poglavju 4.6.1., je bilo največ člankov, ki so obravnavali jugoslovansko krizo, napisanih v letu 1991, kar je razumljivo, saj je bilo to leto osamosvajanja Slovenije in čas njene desetdnevne vojne. Bolj zanimiv podatek je, da smo analizirali kar 1220 člankov, ki so bili objavljeni v zgolj dvanajstih dneh. To nakazuje, da sta bila procesa osamosvajanja Slovenije in vojne za Slovenijo temi, ki sta imeli v medijih absolutno prednost. Kako tudi ne, saj je to čas redefinicije Slovenije in slovenskega naroda. V letu 1999 je bilo število člankov manjše, leta 1994 pa najnižje. Podobnost se kaže tudi pri političnih razpravah, saj smo analizirali štiri zapise sej iz leta 1991 in dva zapisa sej iz leta 1999. V letu 1994 sej, ki bi obravnavale tematiko Bosne in Hercegovine, krutih pomorov Bošnjakov ali naraščajočega števila beguncev, ni bilo. Razloge za to lahko iščemo v ignoranci slovenske politike do bosanskega kriznega žarišča, v omejitvah državnega zbora pri sklicevanju rednih in izrednih sej, obenem pa tudi v samoomejevalnem časovnem okviru naše raziskave, ki smo ga določili, ker smo skušali analizirati približno enako časovno obdobje v medijih in političnih razpravah. Vsekakor smo se pri tem omejili tudi na teme, ki so bile najpogostejše, in na vrsto člankov, določili pa smo tudi časovno obdobje, v času katerega smo članke analizirali. Analizirali in upoštevali smo zgolj članke, ki so obravnavali vnaprej določene in omejene teme. Te teme so bile trije izbrani dogodki iz časa jugoslovanske krize. Zato skušajmo ugotoviti, ali morda akterji lahko prevzamejo vlogo v prednostnem tematiziranju.

Medijska in politična pozornost posameznim akterjem se je spreminjala, vendar pa izmed njih vsekakor izstopajo Srbi, Evropska unija ter Slovenci. Pri pregledu

rezultatov v medijih in v političnih razpravah dobimo občutek, kot da so bili v jugoslovanski krizi pomembni zgolj ti trije akterji, saj so jih tudi največ vrednotili. Ali lahko rečemo, da mediji niso izbirali le tem, temveč tudi akterje, s pomočjo vrednotenja katerih so usmerjali slovensko javno mnenje? Hipotezi lahko pritrdimo, saj so tako mediji kot politika skušali na novo določiti nacionalno identiteto in jo usmeriti od jugoslovanstva k slovenstvu in nenazadnje k mednarodnosti. Slovenska identiteta torej ni nastajala nič drugače kot prav s pomočjo nacionalistične retorike, za katero je značilna negativna reprezentacija »drugih« in pozitivna samopredstava. Ker so bili Srbi najpogosteje omenjeni kot krivci za vojno agresijo, so bili potemtakem tudi najslabša vrsta jugoslovanstva, od katerega smo se skušali zavestno oddaljiti. Evropa je na drugi strani predstavljala prihodnost slovenske identitete. Če sprejmemo predpostavko teorije socialne kategorizacije, da skupine, ki so podobne »nam«, tudi vrednotimo podobno »nam«, potem podobno pozitivno vrednotenje Evrope in Slovenije nakazujeta, da so mediji preko diskurza ustvarjali novo kategorijo »nas«. To nismo bili le Slovenci, temveč tudi Evropa, katere del smo želeli postati oz. so nas o tem skušali prepričati mediji in politiki. Se to odraža tudi v Slovenskem javnem mnenju? Medijsko vrednotenje akterjev je relativno konstantno, saj so bili v medijih poglavitni sovražniki oz. naša glavna nevarnost Srbi, v letu 1999 pa tudi mednarodne organizacije.

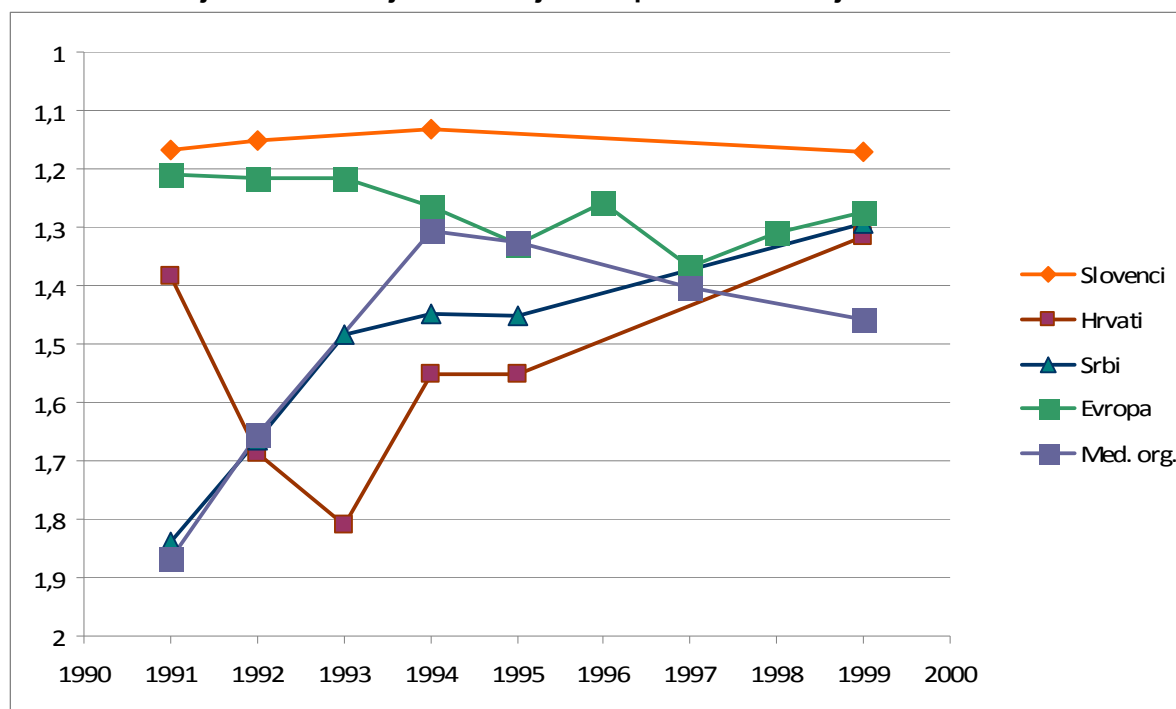
Graf 5.1: Primerjava vrednotenja vseh akterjev na specifičnem nivoju v medijih

Sodeč po grafičnem prikazu (glej graf 5.1) so nam bili najbolj podobni Hrvati. Kljub temu pa ne moremo mimo dejstva, da so bili Hrvati v letu 1999 obrobni akterji, ki niso imeli večje vloge v kosovski krizi, medtem ko je Evropa največ negativnih ocen dobila prav v letu 1999, najverjetneje zaradi svoje neodločne politike do Srbije in neuspešnih pogajanj.

Po rezultatih *Slovenskega javnega mnenja* so vrednotenja posameznih akterjev pogosto v nasprotju z vrednotenjem, ki so ga mediji in politiki uporabljali v nacionalističnem diskurzu. Pri grafičnem prikazu (glej graf 5.2) vidimo, da so nihanja v vrednotenju pogosta; izjema so Slovenci, ki so bili konstantno vrednoteni močno pozitivno. Hrvaška je drugače kot v vrednotenju v medijih in političnih razpravah vrednotena celo negativno, Evropa pozitivno oz. nevtralnno, kar je podobno kot v medijih in razpravah, dojemanje mednarodnih organizacij pa močno niha, torej nikakor ni povezano z rezultati medijskega poročanja in s *Slovenskim javnim mnenjem*. Zakaj prihaja do tako nasprotujočih si rezultatov, če pa naj bi mediji skupaj s politiko sooblikovali našo skupno realnost? Zastavlja se nam torej vprašanje, ali bi nam raznovrstnost analiziranih člankov v izbranih obdobjih pokazala drugačne rezultate.

Graf 5.2: Primerjava vrednotenij vseh akterjev na specifičnem nivoju v SJM

Maruša Pušnik je v svojem članku z naslovom *Novičarsko upravljanje z javnim mnenjem* analizirala članke, ki so poleg teksta vsebovali rezultate javnomnenjskih

glasovanj. Ena njihovih pglavitnih tem je bila prav spreobrnitev nacionalne identitete. Pušnikova je med drugim ugotovila, da je bilo ustvarjanje sovražnika Slovenije spremenljivo, pri čemer je vzela za primer prav Hrvaško. Zapisala je, da je bila Hrvaška na začetku devetdesetih let predstavljena kot tesna zaveznica Slovenije (kar je razvidno tudi iz rezultatov naše analize medijev). Predstavljena naj bi bila celo tako pozitivno, da naj bi bila skorajda del našega nacionalnega univerzuma. Nato naj bi se postopoma ta podoba začela spreminjati, ko se je začel uveljavljati diskurz o Hrvatih kot etničnih drugih. V drugi polovici devetdesetih let naj bi se diskurz o Hrvatih korenito spremenil – Hrvaška ni postala le sovražnica, temveč tudi največja grožnja Sloveniji (Pušnik, 2004: 684). Presenetljivo se to kaže tudi v rezultatih *Slovenskega javnega mnenja* – podpora Hrvaški je tam padala, medtem ko so v mediji prikazovali, da je Hrvaška podobna »nam«. Spomnimo se še enkrat, da je bilo poleg člankov, ki so vsebovali teme o jugoslovanski krizi, mogoče prebrati tudi članke o naših odnosih do Hrvaške in o naših težavah z določanjem meje s Hrvaško ipd. Omenjene teme so zagotovo vplivale na mnenje javnosti, saj je Hrvaška s svojo politiko odnosa do vprašanja mej zavzela defenzivni položaj do Slovenije, vendar pa teh tem nismo analizirali. Morda je mogoče s pomočjo našega odnosa do Hrvatov pojasniti, zakaj smo Srbe vrednotili bolj pozitivno. Hrvaška je naša neposredna sosedka, Srbija ni, Hrvaška je jasno zavzela stališče do meje, ki ni bila urejena, Srbija tovrstnih teritorialnih interesov ni imela več. Še bi lahko naštevali nasprotja, ki so pri ljudeh prevladala, ko je bilo potrebno vrednotiti Hrvaško in Srbijo.

Mediji in politiki so se z leti začeli zoperstavljeni problematiki jugoslovanske krize – vsaj kar se števila člankov v posameznih letih tiče. Na drugi strani so najpogosteje vrednotili tiste, ki so bili v ideološkem kontekstu zelo podobni »nam« ali pa »nam« zelo različni. Tudi javnomnenjske ankete so kot edinega akterja, ki so ga vrednotili v vseh desetih letih, izpostavile Evropo. Evropa je imela torej absolutno prednost pred ostalimi akterji.

Preden sklenemo, naj se najprej spomnimo temeljnega raziskovalnega problema, *ali so mediji in politiki pri oblikovanju nove nacionalne identitete s pomočjo nacionalističnega diskurza vplivali na Slovensko javno mnenje*. Rečemo lahko, da so mediji in politične razprave morda vplivali na Slovensko javno mnenje pri vzpostavljanju evropske nacionalne identitete. Iz rezultatov je razvidno, da je bila Evropa pogosto vrednoten akter, kar pomeni, da je bila v medijih večkrat izpostavljena. Obenem je bila edini akter, ki so ga v *Slovenskem javnem mnenju*

vrednotili vse od leta 1991 do leta 1999. Javnomnenjska glasovanja namreč delujejo tako, da anketirance sprašujejo o temah, ki so trenutno pomembne oziroma aktualne v družbi (Splichal 1997). Kot Evropa smo bili tudi Slovenci zelo podobno vrednoteni v vseh treh diskurzih, zato se je hkrati s tem oblikovala tudi naša nova evropska identiteta. Nacionalistični referenčni okvir se je torej spremenil – »mi« nismo zgolj Slovenci, temveč tudi Evropa. Ali kot pravi Van Dijk, prevladujoče medijske zgodbe in njihova struktura so se izkazale kot pglavitni vir za skupne modele in za javna mnenja o družbenih dogodkih, ki jih ti modeli predstavljajo (Van Dijk, 1995: 34).

Pri ostalih akterjih kakršnega koli vpliva medijev in političnih razprav na vrednotenje akterjev v Slovenskem javnem mnenju ni videti. Odklon pri negativnem vrednotenju Srbije v medijih in političnih razpravah od javnomnenjskega simpatiziranja z njo je zagotovo nazoren dokaz, da mediji in politika ne morejo vedno vplivati na mnenje javnosti. Ljudje si še vedno lahko izbiramo vsebine in imamo še vedno možnost iskati informacije drugje, kar pa je zagotovo najpomembnejše, je, da naša percepcija drugega ni fiksna, temveč spremenljiva. Morda so bili Srbi v slovenskem javnem mnenju vrednoteni bolje od Hrvatov, ker nam niso predstavljali neposredne grožnje. Morda posamezniki Srbov niso vrednotili na podlagi dejanj srbske politike, temveč na podlagi osebnih izkušenj s Srbi na individualnem nivoju. Morda Slovenci kljub izkazani pozitivni naravnosti k evropski identiteti nismo bili pripravljene pozabiti svoje jugoslovanske identitete. Na takšna in podobna ugibanja ne moremo z gotovostjo odgovoriti, rečemo pa lahko, da nam prav vprašanje, zakaj se izgradnja nove slovenske identitete ni opirala zgolj na popolno zavračanje vsega jugoslovanskega, ponuja možnost nadaljnega raziskovanja problemov »evroevforije« in »jugonostalgije«.

6 ZAKLJUČEK

V diplomskem delu smo nameravali osvetliti problem vpliva medijev in politike na Slovensko javno mnenje pri izgradnji nove nacionalne identitete. S pomočjo Osgoodove analize in analize vprašanj v *Slovenskem javnem mnenju* smo skušali ugotoviti, ali sta medijski in politični diskurz vplivala na javno dojetje naše nove identitete. Prikazali smo, da je bila izgradnja slovenske identitete, ki se je želela preoblikovati v evropsko identiteto, v medijih in političnih razpravah relativno uspešna, prav tako tudi v javnomnenjskih anketah. Pozornost, namenjena Evropi kot posameznemu akterju, je bila velika, zato smo spremembo slovenskega referenčnega okvira lahko zaznali.

Obenem pa so bili narodi nekdanje Jugoslavije v nasprotju s pričakovanji v medijih in političnih razpravah prikazani drugače, kot jih je razumela in vrednotila slovenska javnost. Zakaj je tako, ne moremo natančno odgovoriti. Razlog za takšen rezultat je morda tudi v tem, da smo Slovenci sprejeli novo evropsko identiteto, ker smo si predstavljali Evropo kot edino možno in racionalno izbiro, ki bi Sloveniji omogočila razvoj, stabilnost in demokratičnost. Zahod in Evropa sta namreč nedeljivo povezana prav s temi pojmi, zato si je Slovenija kot mlada država želela omogočiti najboljše možnosti razvoja. Tako je državna ideologija zavrgla jugoslovanstvo in stopila na pot evropskosti. Politiki in mediji so začeli ustvarjati »evroevforijo«, saj so državljane še posebej v letu 1997 dobesedno bombardirali z raznimi informacijami in novicami o Evropi, Zahodu, zvezi NATO. Čeprav smo bili v svoji diplomski raziskavi pri določanju prednostnega tematiziranja v medijih omejeni s članki, ki so bili posvečeni vojnemu dogodku na jugoslovanskih tleh, lahko navedemo Oblakovo, ki je v svojem članku prikazala, da sta bili temi Evropa in NATO v medijih v letu 1997 zelo vroči temi, čeprav ju obenem njeni anketiranci niso zaznali kot takih (Oblak, 2000: 110). S tem v zvezi je zanimivo, da smo tudi sami pri analizi v *Slovenskem javnem mnenju* opazili, kako je leta 1997, ko je bila medijska podpora Evropi in zvezi NATO očitno največja, vrednotenje Evrope dejansko rahlo upadlo.

Na drugi strani je jugoslovanska identiteta, za katero smo dejali, da smo jo Slovenci skušali zavreči in iti dalje. Vodil jo je slogan »bratstvo in enotnost«, ki je večnacionalno skupnost združeval v eno državo. Ko je Jugoslavija razpadla, so tako mediji in politiki kot tudi posamezniki v javnomnenjskih anketah to identiteto skušali

zavreči. Vendar bi si upali trditi, da jugoslovanskosti iz svoje nove identitete nismo popolnoma izkoreninili. Ker so bili rezultati analize *Slovenskega javnega mnenja* pogosto v nasprotju z rezultati medijskega in političnega diskurza, lahko rečemo, da so posamezniki še vedno živeli v neki jugonostalgiji, ki se je kazala v ne preveč izrazitem odporu do narodov bivše Jugoslavije. Na deklarativni ravni smo morda stremeli k Evropi, vendar je bila Jugoslavija del naše kolektivne zavesti in realnosti toliko časa, da je ne moremo zanikati ali celo popolnoma pozabiti. To bodo lahko storile generacije za nami, ki ne bodo poznale federativnega sistema in ki bodo živele le z evropsko identiteto.

Kljub vsemu je potrebno poudariti, da smo bili pri raziskovanju problema omejeni z izbiro člankov, časovno komponento in raznolikostjo podatkov. Analizirali smo zgolj članke, ki so se ukvarjali s specifično temo – z jugoslovansko krizo, še bolj natančno, z zgolj tremi dogodki v tej krizi. Tako smo dobili zelo omejeno časovno vrsto, s katero smo prikazali le vrednotenje akterjev v izbranih člankih. Pomanjkljivost je torej očitna. Namesto kontinuirane časovne vrste, ki bi na primer obsegala desetletno obdobje, smo nacionalistični referenčni okvir lahko proučevali zelo omejeno. Poleg tega smo ga raziskovali zgolj na podlagi člankov, ki so pisali o vojnih dogodkih. Obenem smo analizirali vprašanja iz *Slovenskega javnega mnenja*, ki so bila bolj splošna, pri čemer smo v analizo zajeli obdobje desetih let. Tako smo na eni strani analizirali naš odnos do drugih na podlagi specifičnih člankov, na drugi strani pa smo dobili rezultate, ki so zajemali naše splošne vtise o drugih. Če bi na primer proučevali tudi članke iz istega časovnega obdobja, ki niso bili neposredno povezani z vojno agresijo na področju nekdanje Jugoslavije, bi morda dobili drugačne rezultate vrednotenja posameznih akterjev. Politične razprave, za katere smo menili, da so enako pomembne kot medijsko poročanje, so bile časovno še bolj omejene. Našli smo zgolj dve točki, ki smo ju lahko primerjali, zato so politične razprave rabile zgolj kot smernice, ne pa tudi kot konkretni odgovori na vprašanje raziskovalnega problema.

Kljub temu nam te pomanjkljivosti kažejo, da bi lahko z dodatno analizo medijskih člankov – pri tem bi morali analizirati tudi članke, ki niso bili neposredno povezani z izbranimi dogodki, temveč so upoštevali širši politični vidik – in s širšo časovno analizo političnih razprav natančneje določili, v kolikšni meri je medijska in politična realnost vplivala na odnos javnosti do nove nacionalne identitete.

7 REFERENCE IN LITERATURA

- Turnšek, Maja, Marjeta Pirnat in Tjaša Pišljari (2004): Media construction of the »Other« during War Time (analiza je bila predstavljena v sklopu mednarodne konference *The Information Wars in the Balkans since 1991*. Kom-Tech Institute for Communication and Technology research, Solingen, Germany v sodelovanju z Institute of Political Science, Innsbruck, Austria) Ljubljana: Faculty for Social Sciences.
1. Aday, Sean (2006): The Framesetting Effects of News: An Experimental Test of Advocacy versus Objectivist Frames. *Journalism and Mass Communication Quarterly* 83 (4), 767-784.
  2. Arhiv družboslovnih podatkov. Slovensko javno mnenje 1991/2 : Slovenska družba na prehodu v demokracijo in mednarodna raziskava o vernosti in cerkvi. Dostopno na <http://nesstar2.adp.fdv.uni-lj.si/webview/> (14. junij 2008).
  3. Arhiv družboslovnih podatkov. Slovensko javno mnenje 1992/3: Procesi demokratizacije. Dostopno na <http://nesstar2.adp.fdv.uni-lj.si/webview/> (14. junij 2008).
  4. Brettschneider, Frank. Percepcijski model. Dostopno preko spletne strani http://www.media-tenor.co.uk/smi_AS_approach.php (29. oktober 2007)
  5. Brown, Rupert (1995): Socialna kategorizacija in predsodek. V Mirjana Nastran Ule (ur.) (1999): *Predsodki in diskriminacije: izbrane socialno-psihološke študije*, 24-61 . Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
  6. Drnovšek, Janez (1996): *Moja resnica: Jugoslavija 1989 – Slovenija 1991*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
  7. Duffy, Gavan in Nicole Lindstrom,(2002): Conflicting Identity: Solidary Incentives in the Serbo-Croat War. *Journal of Peace Research* 39 (1), 69-90
  8. Godina V., Vesna (1998): The outbreak of nationalism on former Yugoslav territory: a historical perspective on the problem of supernational identity. *Nations and Nationalism* 4 (3), 409-422.
  9. Jensen, Klaus Bruhn (2002): *Handbook of Media & Communication Research*. London, New York: Routledge.

10. Krušič, Marjan, ur. (1984): *Velika ilustrirana enciklopedija*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
11. Lippmann, Walter (1925/1999): *Javno mnenje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
12. McCombs, Maxwell (2005): A Look at Agenda-setting: past, present and future. *Journalism Studies* 6 (4), 543-557.
13. McCombs, Maxwell E. Shaw, Donald L (1972): The Agenda Setting Function of Mass Media. *Public Opinion Quarterly* 36 (2), 176-187.
14. McQuail, David. (1983/2005): *MyQuail's Mass Communication Theory – Fifth Edition*. London: Sage Publications.
15. Oakes, Penelope, Alexander S. J. Haslam in John C. Turner (1994): Politika, predsodki in mit v preučevanju stereotipov. V Mirjana Nastran Ule (ur.) (1999): *Predsodki in diskriminacije: izbrane socialno-psihološke študije*, 62-91. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
16. Oblak, J. (1998): *Propaganda v tretjem rajhu – seminarska naloga pri predmetu Obča zgodovina po letu 1918*. Dostopno na http://www.svarog.org/zip/zgodovina/1918/propaganda_v_tretjem_rajhu.zip (5. avgust 2004)
17. Oblak, Tanja (2000): Problematizacija modela »prednostnega tematiziranja« - Primer analize medijskega poročanja o vstopanju Slovenije v EU. *Teorija in praksa* 37 (1), 96-115.
18. Oktar, Lütfiye (2001): The ideological organization of representational processes in the presentation of us and them. *Discourse and Society* 12 (3), 313-346.
19. O'Shaughnessy, Michael in Jane Stadler (2005): *Media and Society: an introduction (third edition)*. South Melbourne, New York: Oxford University Press.
20. Pirjevec, Jože. (2003): *Jugoslovanske vojne: 1991-2001*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
21. Prunk, Janko (1994): *A Brief History of Slovenia*. Ljubljana: Založba Mihelač.
22. Pušnik, Maruša (1999): Konstrukcija slovenske nacije skozi medijsko naracijo. *Teorija in praksa* 36 (5), 796-808.
23. Pušnik, Maruša (2004): Novičarsko upravljanje z javnim mnenjem. *Teorija in praksa* 41 (3-4), 678-689.

24. Radaković, Ilija T. (2003): *Besmiselna YU-ratovanja: 1990-1995*. Beograd: Društvo za istinu antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji (1941-1945).
25. Semetko, Holli A. (2004): *Media, Public Opinion, and Political Action*. Dostopno na <http://www.sagepub.co.uk/mcquail5/downloads/handbookchaps/ch17%20Downing%20HB.pdf> (15. avgust 2007).
26. Smith, Anthony D. (2005). *Nacionalizem: teorija, ideologija, zgodovina*. Ljubljana: Krtina.
27. Sofradžija, Halima. (2005): Xenophobia as Political Fact: Contemplating Xenophobia in a Political Framework. V Mojca Pajnik (ur.) (2005): *Nation States and Xenophobias in the Ruins of Former Yugoslavia*, 35-42. Ljubljana: Mirovni inštitut.
28. Splichal, Slavko (1990): *Analiza besedil: statistična obravnava jezikovnih podatkov v družboslovnih raziskavah*. Ljubljana: Raziskovalni inštitut, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
29. Splichal, Slavko (1997): *Javno mnenje: teoretski razvoj in spori v XX. stoletju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
30. Sutherland, Claire (2005): Nation-building through discourse theory. *Nations and Nationalism* 11 (2), 185-202.
31. Traber, Michael (1995): Beyond Patriotism: Escaping from an Ideological Prison. V Slavko Splichal (ur.), *The Public* 2 (2), 19-26. Evropski inštitut za komuniciranje in kulturo.
32. Ule, Mirjana (2004): *Socialna psihologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
33. Van Dijk, Teun A. (1995): The Mass Media Today: Discourses of Domination or Diversity. V Slavko Splichal (ur.), *The Public*, 2 (2), 19-26. Evropski inštitut za komuniciranje in kulturo.
34. Volčič, Zala (2005): »The Machine that Creates Slovenians«: The Role of Slovenian Public Broadcasting and Re-affirming and Re-inventing the Slovenian National Identity. *National Identities*, 7 (3), 287-308. London, New York: Routledge.
35. Wanta, Wayne, Guy Golan in Cheolhan Lee (2004): Agenda Setting and International News: Media Influence on Public Perceptions of Foreign Nations. *Journalism and Mass Communication Quarterly* 81 (2), 364-377.

36. Watts, Duncan (1997): *Political Communication Today*. Manchester, New York: Manchester University Press.

8 PRILOGE

Priloga A: Seznam pomembnejših akterjev

OBJEKTI PERCEPCIJE: vpletene države ali institucije, skupina ali posameznik.

Razlaga: individualni objekt percepcije – Kučan, Milošević, skupinski objekt percepcije - demonstranti, ženske, institucionalni ali državni objekt percepcije – vlada, Slovenija.

Objekti percepcije bomo analizirali s tremi spremenljivkami

1. spremenljivka nacionalnost
2. spremenljivka kolektivnost/individualnost
3. spremenljivka posameznik/družbena skupina

- **Nacionalna pripadnost/mednarodne organizacije**

1. Slovenija
2. Teritorialna obramba
3. Hrvaška
4. Srbija
5. Bosna
6. Muslimani
7. bosanski Srbi
8. Sarajevo
9. Kosovo
10. Albanija
11. Svet
12. Zahod
13. Evropa, EU
14. ZDA
15. Združeni narodi
16. Uproot
17. NATO
18. Vatikan
19. Rusija
20. Francija
21. Italija
22. Ostale države
23. Kitajska
24. Arabske države

25. Pokol na sarajevski tržnici
26. Balkan
27. JLA
28. OVSE
29. Nemčija
30. Anglija
31. Jugoslavija
32. Makedonija

- **Kolektivnost/individualnost**

1. posameznik
2. skupina
99. ni mogoče določiti

- **Posameznik/družbena skupina**

- **Če je bil na drugem nivoju izbrana skupina, v katero kategorijo je skupina spadala:**

1. civilisti (Makedonci, Srbi, Slovenci...)
2. država (Slovenija, Italija...)
3. politiki in politični režimi (svetovni voditelji, srbsko politično vodstvo...)
4. vojska (generali, četniki...)
5. mesto (Sarajevo, Beograd, Dunaj...)
6. mediji (Slovenska tiskovna agencija, srbska nacionalna televizija...)

- **Če je bil na drugem nivoju izbran posameznik, kdo je bil ta posameznik:**

49. Bučar
50. Hashim Taqi
51. Ibrahim Rugova
52. Wesley Clarck
53. Romano Prodi
54. Madeline Albright
55. Milan Milutanović
56. Vojislav Šešelj
57. Redman
58. Vuk Drašković
59. Peter Traholf
60. David Owen
61. Klaus Kinkel
62. Vladislav Jovanović
63. Mate Granić
64. Slijadić
65. Ivica Račan

66. Dušan Plut
67. Alojzij Šuštar
68. G. W. Bush, starejši
69. Van den Brock
70. Alois Mock
71. Slobodan Milošević
72. Milan Kučan
73. Bill Clinton
74. Butros Gali
75. Holbrook
76. Javier Solana
77. Tony Blair
78. Alija Izetbegović
79. Boris Jelcin
80. Rose
81. Stipe Mesić
82. Marković
83. Franjo Tuđman
84. Hans Dietrich Genscher
85. Moimir Bulatović
86. Jelko Kacin
87. Janez Drnovšek
88. Dimitrij Rupel
89. Lojze Petrlje
90. Janez Janša
91. Ađić
92. Baker
93. de Cuellar
94. de Michelis
95. Viatelij Čurkia
96. Karađžić
97. Kohl

Priloga B: Primeri vrednostno določenih trditev ter njihova analiza in kodiranje

Ker smo že pisali, kakšne so bile priprave na analizo v okviru diplomskega dela, je smotrno, da na posameznih primerih pokažemo, kako je prepoznavanje objektov percepcije potekalo in kako smo nato vrednostno določene trditve analizirali.

Primer 1:

Slovenija bo varovala svoje vojake, ki bodo zapustili JA – le doma. (Dnevnik, 28. 07. 1991).

Najprej moramo prepoznati vse OP. V našem primeru lahko naštejemo tri. Nato določimo, kakšna je smer povezanosti med temi objekti, ali je torej pozitivna ali negativna oz. ali je konektor pozitiven ali negativen. Glede na predpostavko oz. predhodno izračunan indeks strinjanja med koderji, bi lahko rekli, da npr. »varovati« pomeni nekaj pozitivnega, medtem ko »zapustiti vojsko«, torej zapustiti svoj položaj in dezertirati, ni vrlina, temveč nekaj negativnega.

1. Prepoznavanje OP in veznega člana/konektorja	2. Kodiranje OP na podlagi kodirnega lista	3. Določitev pozitivnega ali negativnega vrednotenja OP-ja glede na vezni člen/konektor
Slovenija varuje svoje vojake.	010202 varuje svoje 010204.	010202 = 1 (pozitivno)
Vojaki, ki bodo zapustili JA.	010204, ki bodo zapustili 270204.	010204 = 2 (negativno)

Primer 2:

Popoldan je JA napovedala bombardiranje Dravograda in ga zatem tudi izvedla. (Dnevnik, 29. 06. 1991).

Postopek procesa analize vrednostno določene trditve je tudi tukaj enak. Prepoznavanju OP sledi določitev njegovega vrednotenja glede na vezni člen/konektor. Če stavek razčlenimo, dobimo naslednjo shemo:

1. Prepoznavanje OP in veznega člena/konektorja	2. Kodiranje OP na podlagi kodirnega lista	3. Določitev pozitivnega ali negativnega vrednotenja OP glede na vezni člen/konektor
JA je napovedala bombardiranje Dravograda.	270204 je napovedala bombardiranje 010205.	270204 = 2 (negativno)
JA je izvedla bombardiranje na Dravograd.	270204 je izvedla bombardiranje na 010205.	270204 = 2 (negativno)

Pri obeh primerih nismo vrednotili vseh OP, temveč zgolj prvega. Razlog za to je, da med obema OP sicer obstaja neki odnos, vendar v izjavi vrednotimo zgolj tistega, ki sicer ta odnos sicer oz. je nosilec dejanja, v našem primeru vrednostno določenega veznega člena. Tako v prvem primeru vidimo, da Slovenija (OP1) varuje svoje vojake (OP2), vendar ti vojaki niso v vzajemnem odnosu do Slovenije, temveč so zgolj pasivni. Lahko bi celo rekli, da imajo v tem primeru vojaki nekakšen obči pomen, ki ga ne moremo vrednotiti, vsaj ne na podlagi njegovega stanja. Enako je pri drugem primeru. JA (OP1) je napovedala bombardiranje Dravograda (OP2). JA je v tem primeru akter, ki je negativno vrednoten, njegov odnos pa je negativno usmerjen proti Dravogradu, ki je zgolj objekt, na katerega se ta odnos nanaša.

Primer 3:

/.../ ko NATO pripravlja svoj vojaški stroj v vse bolj obupanem poskusu, da bi vsilil mir uničeni srbski pokrajini Kosovo. (Mladina, 21. 03. 1999).

1. Prepoznavanje OP in veznega člena/konektorja	2. Kodiranje OP na podlagi kodirnega lista	3. Določitev pozitivnega ali negativnega vrednotenja OP glede na vezni člen/konektor
NATO pripravlja vojaški stroj.	179999 pripravlja vojaški stroj.	179999 = 2 (negativno)
NATO obupano poskuša vsiliti mir uničeni srbski pokrajini Kosovo.	179999 obupano poskuša vsiliti mir uničeni srbski pokrajini 099999.	179999 = 2 (negativno)

Tako kot v prvih dveh primerih ni mogoče vrednotiti drugega OP (srbske pokrajine Kosovo), saj ta pokrajina sama ne vzpostavlja nobenega odnosa z zvezo NATO. Kot lahko lopazimo, nismo kodirali srbske pokrajine, in sicer zato, ker ne označuje Srbov kot naroda ali srbske manjšine na Kosovu, temveč le Kosovo kot

avtonomno pokrajino Srbije, ki je v tem primeru uničeno ozemlje. Tako smo kodirali zgolj Kosovo.

Primer 4:

Očitno ZN niso nikoli imeli poštenega namena obvarovati Sarajeva pred granatiranjem divjih hord z bližnjih gorovij. Imajo pa seveda kristalno jasen namen onemogočiti pravico Muslimanov do samoobrambe.

1. Prepoznavanje OP in veznega člana/konektorja	2. Kodiranje OP na podlagi kodirnega lista	3. Določitev pozitivnega ali negativnega vrednotenja OP glede na vezni člen/konektor
ZN niso imeli namena obvarovati Sarajeva.	159999 niso imeli namena obvarovati 080205.	159999 = 2 (negativno)
Divje horde z bližnjih gorovij granatirajo Sarajevo.	/	/
ZN imajo namen Muslimanom onemogočiti pravico do samoobrambe.	159999 imajo namen 060201 onemogočiti pravico do samoobrambe.	159999 = 2 (negativno)

Tako kot v prejšnjih primerih smo vrednotili zgolj prvi OP in ne vseh prepoznanih OP. Obenem smo prikazali, zakaj tudi prepoznanih objektov percepcije ne moremo vrednotiti. Pri napadu na sarajevsko tržnico so se tako hrvaški kot tudi srbski vojaki ogibali prevzemu odgovornosti za napad, vsi pa so se strinjali, da je granata padla s sosednjega hribovja. Ker v tekstu avtor ni jasno zapisal, ali z »divjimi hordami« želi obsoditi Hrvate ali Srbe ali celo pripadnike obeh narodov, tega OP nismo vrednotili, četudi bi ls poznavanjem širšega konteksta dogodka lahko sklepali o avtorjevih implikacijah, pa tega ne smemo narediti.

Primer 5:

Bosna in Hrvaška sta danes dosegli dogovor o urejevanju medsebojnih odnosov. (Delo, 11. 02. 1994).

1. Prepoznavanje OP in veznega člana/konektorja	2. Kodiranje OP na podlagi kodirnega lista	3. Določitev pozitivnega ali negativnega vrednotenja OP glede na vezni člen/konektor
Bosna je dosegla dogovor o urejevanju odnosov (s Hrvaško).	050202 je dosegla dogovor o urejevanju odnosov (z 030202).	050202 = 1 (pozitiven)
Hrvaška je dosegla dogovor o urejevanju odnosov (z Bosno).	030202 je dosegla dogovor o urejevanju odnosov (z 050202).	030202 = 1 (pozitiven)

Tako kot v primerih 1 ,2 ,3 in 4 tudi tu analiziramo odnos med dvema OP, vendar z veliko razliko. Če smo vrednotili zgolj tisti OP, ki je bil odgovoren in je prevzemal dinamiko v odnosu, gre v tem primeru za obojestranski in enakovreden odnos med dvema akterjema. Očitno je, da kakršnega koli dogovora ni mogoče doseči brez volje obeh vpletenih strani, zato je potrebno tokrat vrednotiti vse OP, ki jih prepoznamo. Le z dvakratnim kodiranjem nuklearnih stavkov lahko vsem OP priznamo, da gre za vzajemni odnos.

Primer 6:

Se je Zahod v resnici pustil še enkrat izigrati Miloševiću? (Delo, 30. 03. 1999).

1. Prepoznavanje OP in veznega člana/konektorja	2. Kodiranje OP na podlagi kodirnega lista	3. Določitev pozitivnega ali negativnega vrednotenja OP glede na vezni člen/konektor
Zahod se je pustil izigrati (Miloševiću).	129999 se je pustil izigrati (040171).	129999 = 2 (negativno)
Milošević je izigral (Zahod).	040171 je izigral 129999.	040171 = 2 (negativno)

Čeprav ta izjava na prvi pogled ni primer vrednostno določene trditve, saj gre za retorično vprašanje, nam bolj natančna analiza pove veliko več. Pravzaprav ne analiziramo retoričnega vprašanja, temveč se nam oko ustavi na besedni zvezi še *enkrat*. Ta zveza nam pove, da je bil Zahod v preteklosti vsaj enkrat že izigran in da je Milošević vsaj enkrat že izigral Zahod. In to je tudi razlog, zakaj bi moral izkušen

in večč koder analizirati to retorično vprašanje, ki je v svojem bistvu pravzaprav vrednostno določena trditev.

Primer 7:

Kosovski Albanci podpišejo sporazume, Srbi dogodek bojkotirajo. (Delo, 25. 03. 1999).

1. Prepoznavanje OP in veznega člana/konektorja	2. Kodiranje OP na podlagi kodirnega lista	3. Določitev pozitivnega ali negativnega vrednotenja OP glede na vezni člen/konektor
Kosovski Albanci podpišejo sporazum.	Kosovski 100201 podpišejo sporazum.	100201 = 1 (pozitivno)
Srbi dogodek bojkotirajo.	040201 dogodek bojkotirajo.	040201 = 2 (negativno)

Gre za primer posameznega OP oz. za primer, ko trditve ni potrebno parafrazirati, temveč ohranimo njeno prvotno obliko, vendar pa je oblikovana po »formuli« OP / konektor / obči pomen. V takšnih primerih ni dvoma, kateri OP je vrednoten, niti ni težko določiti smeri vrednotenja. Edini pomislek, ki bi ga morebiti koder lahko imel pri analizi, je morda, kako kodirati kosovske Albance. Ob takšnem primeru smo se v diplomskem delu odločili, da kodiramo kot OP Albance, saj smo želeli proučiti, kako so v medijih vrednoteni posamezni narodi ali organizacije.²⁴

²⁴ Lahko bi se sicer odločili, da v kodiramo tako Albance kot Kosovo, vendar se nam je zdelo v takšnem primeru bolj smotno kodirati OP na podlagi narodnostne pripadnosti, ne pa na podlagi teritorialne pripadnosti – namreč imamo namreč tudi kosovske Srbe, kosovske Hrvate ipd., vendar gre tu za skupine, ki živijo na določenem območju, in ne za »Kosovčane«, ki so obenem tudi Srbi ali Albanci. Vendar pa je potrebno poudariti, da smo v kodirni knjigi naredili izjemo in namenile posebno kodo za bosanske Srbe, saj so bili ti v primerjavi s podobnimi skupinami, večkrat omenjeni, in tudi pogosto pa so bili tudi OP-ji oz. akterji v obravnavanih člankih. Obenem pa se nam je zdelo logično razumljivo narediti takšen razloček, saj so bili bosanski Srbi dejansko državljani Bosne in Hercegovine, ki so se narodnostno opredelili kot Srbi, medtem ko so kosovski Albanci ali kosovski Srbi vsi prebivalci avtonomne pokrajine Kosovo, ki pa je bila del Srbije. Tako se nam je zdelo, in je tako veliko bolj pomembno, h kateri narodnostni skupini je posameznik na Kosovu pripadal oz. katera je bila njegova, samoopredeljena, narodnostna skupina.